

אונקלוס

דברים לא וילך שסד

הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֵל־
 כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: רביעי 1 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה →
 אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ 1 שֶׁבַע שָׁנִים
 בְּמַעַד שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת:
 יא בְּבֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־
 יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הִקְהַל אֶת־הָעָם

אָרוֹן קָמָא דַּי וְלִקְבָּל מִבֵּי יִשְׂרָאֵל:
 וּפְקִיד מֹשֶׁה יְתַחֵן לְמִימַר מִסּוּף
 שֶׁבַע שָׁנִין בְּזִמְנָן שְׁתָּא דְשִׁמְטָתָא
 בְּחַגָּא דְמִטְלִיא: יא בְּמִיתֵי כֹּה
 יִשְׂרָאֵל לְאַתְחַזָּא קְדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעַי תִּקְרִי ית
 אורִיתָא קְדָא קְדָם כָּל יִשְׂרָאֵל
 וְתִשְׁמַעְנֹן: יב כְּנוּשׁ ית עָמָא

לקט בדור

רש"י

משליט בני שבטך על התורה וכלאיתא צילקוט צילקוט הצילאו רש"י
 סוף פ' מצוא, ומה שקורא את הכהנים נשאי ארון, על פי
 מה דאיתא בקוטה ל"ג: א"ר יוסי ג' מקומות נשאו
 הכהנים את הארון, כשעברו את הירדן, וכשכבדו את יריחו,
 וכשהחזירוהו למקומו, או משום שהכהנים מתקנים את
 הארון מוכן לשאת הלויס (חזקי'): יג בתחילתה צגג
 הסוכות, ופי' מקץ בקופה מיד קרוב אחריה: יד) פי'
 מצואה שגדלה לכל הפחות שליש בשמטה דין פירות שמטה

(י) מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה"י
 שהיא השנה השמינית* (סוטה מ"ה) ולמה קורא
 אותה שנת השמטה שעדיין שביעית נוהגת בה
 בקליר של שביעית"י היותה למונחי שביעית (ר"ה
 י"ג): (יא) תקרא את התורה הזאת. המלך"י
 היה קורא מתחילת אלה הדברים כדאיתא במסכת
 סוטה (מ"א): על צימא"י של עץ שהיו עושין בעזרה:

שינוי נוסחאות • בשמינית

יש לה הגם שנקרר בשמינית, לזה יכול לקרות תשרי של שמינית שנת השמטה: טו) ליהושע מדבר שהוא במקום מלך,
 שהרי אומר תקרא לנוכה בלשון יחיד ואינו מדבר לכלל ישראל שהרי קורא אותם כאן בלשון רבים וינו משה, "אוחס", ועוד
 שהרי אמר "נגד" כל ישראל, "באזניהם", ומה שאמר מתחילת אלה הדברים ולא כל התורה משום דכתיב "הזאת"
 יתירה: טז) בנין גבוה מן הקרקע לעמוד בעל הדרשן עליו להשמיע דבריו לכל הנקבלים, ולא זאת לרבותינו מדאמר נגד
 כל ישראל באזניהם והיכי דמי שיהיה נגד כולם וכולם ישמעו, שהיה עומד על הצימה ופניו נגד קהל, ולא שייך צוה לאו דלא

אור החיים

תלמוד תורה דכתיב (לעיל י"א י"ט) ולמדתם אותם
 את בניכם ודרשו ז"ל (קידושין כ"ט) ולא צויתכם,
 לזה חלק הכתוב שני הדרכות צמורה זו, ואמר
 בתחילה חלוקה שהיא טובה צאנשים וצנשים והוא
 למען ישמעו פירוש שישמעו מלוח התורה שחייבין
 הם לעשות, ודבר זה שויס הם צו שגם הנשים
 חייבים צמלות לא תעשה וצמלות עשה שלא הזמן
 גרמא"י), ואחר כך אמר חלוקה בפני עצמו כנגד
 האנשים לצד והוא למען ילמדו שהוא תלמוד תורה,
 ולזה לא אמר למען ישמעו וילמדו שאז היה נשמע

הכוללת לפני מחנה ישראל הדרגה זו תהיה עמו,
 והוא אומרו הוא יהיה עמך פירוש צחינה
 המוזכרת בסמוך"י):

יב. הקהל את העם וגו' למען ישמעו ולמען
 ילמדו וגו'. רריך לדעת למה כפל צ'
 פעמים תיבת למען ולא הספיק לומר למען ישמעו
 וילמדו, וכמו שאמר בפסוק שאחר זה שאמר ישמעו
 ולמדו, ונראה כי לפי שאמר הכתוב הקהל את העם
 האנשים והנשים והטף לקרות ספר תורה
 באזניהם, וכבר קדם לנו כי הנשים אינם בני

אור בדור

בד) והוא שם הוי"ה צדוק הוא. בו) ורביזין לשמוע לידע צמה להזהר.

מצוא הקהל - האגרה וחקקה

הַאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגִרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ
 וַיֵּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּשְׁמְרוּ
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 יַ וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ
 וּלְמַדּוּ לִירְאֵה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
 הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ חמישי ששי כשהן

גבריא ונשיא ומפלא וגירך די
 בקרניך בדיע דישמעון ובדיע
 דיפון (כ"א דיפון) וידחלון
 מקדם יי אלהכון ויטרון למעבר
 ית בר פתנמי אוריחא קרא:
 יג ובניהון די לא ידעון ישמעון
 וילפון (כ"א וילפון) למדחל ית יי
 אלהכון בר יומיא די אתון קומין
 על ארעא די אתון עברין ית

ירדנא תמן
 למשה הא
 קרא ית
 במשכן זמ
 משה ויהוש
 זמנא: טו ו
 בעמודא ד
 דעננא על
 טז ואמר י
 שכב עם ו
 הדין ויפעי
 ארעא די ד

לקט בדור

רשי

טעט לך אשירה כל עד אלל מזבח וגו' (הגם דשייך בכל מין
 בנין) משום שהוא בנין ארעי וספרו אוחו מיד, ולזה בנו
 אותה דוקא בו ביום הגם שהיה חול המועד ולא מערב יו"ט
 (ירושלמי פ"א דמגילה): יז כלומר מה שאמר הכתוב למען ישמעו שייך בין לאנשים ובין לנשים, ומה שאמר ולמען
 ילמדו שייך רק לאנשים בני לומדי תורה (אדה"ח): יח הגם שהכתוב אומר (י"ג) ובניהם וגו' ישמעו ולמדו ליראה את
 ה' וגו' פי' חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, אבל חז"ל קשה להו על הקטני קטנים בן שנה ושנים שגם
 הם נכללים בטף ולא שייך בהו עדיין חינוך (אדה"ח), ואמר ליתן שכר למציאיהם, שגם הם יהיו שם לכבוד השכינה הק'
 שנינו נוסחאות • ליתן - לקבל

(סז): (יד) וא
 שנינו נוסחאות • לשו
 ובין אחר חינוך.
 אלל אנשים ונשי
 ויאמר חזק ואל

אור החיים

ששניהם בנושא אחד, שוב ראיתי מאמר חז"ל
 שאמרו (תגיגה ג'). וזה לשונם הנשים לשמוע
 והאנשים ללמוד ע"כ, והם דברינו עלמם, ונחכמו
 להקדים הנשים לאנשים^(ט) כסדר שהקדים הכתוב
 למען ישמעו ואחר כך ולמען ילמדו וכמו
 שכתבתי^(י):
 יג. ובניהם אשר וגו'. חלוקה זו כנגד הטף
 שהזכיר בפסוק הקהל, אמר
 העטם הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד חף על פי
 כן ישמעו ולמדו ליראה את ה' פירוש לחנכם ליראה

את ה', ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל
 ילמדו ויראו שהם שני דברים^(י), אלא ולמדו ליראה
 פירוש שצוה ילמדו ויראה שמים, ואומרו כל הימים
 כי כשהקטנים מתחנכים מתחילתם ליראה יתוסד
 בהם יראת ה' כל ימיהם^(י), ורבותינו ז"ל אמרו
 (שם) חז"ל והטף למה ליתן שכר למציאיהם ע"כ"א,
 ואולי שנוחנים טעם לקטני קטנים שאינם מצינים
 דבר שגם הם נכללים בכלל הטף שאמר הכתוב,
 ומה שנתן הכתוב טעם ישמעו ולמדו הוא לצניהם
 אשר יתחילו הבן:

יד. הן קר
 מא
 חכמי היום ו
 וכי ע"כ, ובו
 ימין, ואומרו
 דרך אומרו
 ופרשטוהו שנ
 על זה הדרך
 הם חלקי ה
 ק"ד) תסף ר
 ויחי, והודי
 כ

אור בדור

בז) והיה צריך להיות להפך. ואפשר שש"ס שלו הייתה הגירסא כן, או מדרש אחר ראה בנוסח זה, אבל בש"ס תגיגה שלפנינו הוא
 קודם האנשים ואח"כ הנשים. (בח) פי' והכתוב עלמנו מה שהקדימן יש טעם בדבר כמו שזכר למעלה שהלוקה למען ישמעו שזה
 בשניהם ודברי חז"ל נמשכים אחר הכתוב. (בט) בוא"ו הם שני דברים שהם חייבים ללמוד התורה והמזנות וגם מחוייבים ליראה את
 ה'. (ל) חנוך לנער וגו' גם כי יזקין וגו'. (לא) והכתוב לא כן אמר.

לב) לשון יחיד
 יום והם הולכים
 במזרה מדע שפי
 יהושע אל אהל כ

הכי מדקאמר אלא עבדים מנ"ל ומדמהדר לאשכחוי מקרא דאח פני הארון ולא הזכיר מקרא זה כלל וכבר כתבתי זה למעלה. ומ"ש רבינו ז"ל שכל הפסוק מראה פטור מן הקהל. נפקא ליה ממה שאמר שם בפ"ק דחגיגה דילפינן ראייה מהקהל: אבל הטמא פטור בו שזה אינו ראוי לביאה וכו'. וא"ת והרי ערל ג"כ דאינו ראוי לביאה וכמ"ש למעלה וכבר ביארנו טעמו. וי"ל דהכא איירי בעזרת נשים ומה שאמר למעלה שהערל אינו ראוי לביאה הוא משום דמאיס כדמצינא ולא סגי הך טעמא אלא שלא יבטל לעזרה ישראל דהמירא קדושתה ולא לעזרת נשים:

ג וקורא מעשר תעשר על הסדר וכו'.
 בפ' אלו נאמרין אמרי' במשנה וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע ושמע והיה אם שמע עשר מעשר כי חלה לעשר ופרשת המלך וזכרות וקללות עד שגומר כל הפרשה ע"כ. זו היא גירסת רש"י ז"ל ופירש שם דמעשר מעשר מדלג וקורא וכו' חלה לעשר ומשם חוזר למפרע פרשת המלך וכתב שם ורש"י שפרשת המלך מפקקת צין עשר לבי חלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואחר כך קורא פרשת המלך ע"כ. ורבינו ז"ל נראה דאינו גורס עשר מעשר וכו' חלה לעשר וכן לא גרס ופרשת המלך אלא עשר מעשר וזכרות וקללות עד שגומר כל הפרשה ולכן לא כתב שדולג מעשר לבי חלה וכן לא כתב שקורא פרשת המלך וכו' גירסתו בפירוט המשנה שם:

ד אתה בחרתנו מכל העמים עד מקדש ישראל והזמנים וכו'. שם במשנה זכרות ש"ג מנכך אוחס המלך מנכך אוחס אלא שחוטם בשל רגלים חתח מחילת העון ע"כ. ומפרש רבינו ז"ל שציוס הכפורים אומר ג"כ קלה לנו אבינו כי טעאנו וכו' וחוטם זה ברוך אלה ה' מוחל עונות עמו ישראל וכו' ומ"ש נכר ג' מהלכות עבודת יום הכפורים ונמקום הזה אומר המלך אמה בחרתנו וכו'. אבל רש"י ז"ל בפירוט המשנה פירש גבי כ"ג שאומר אמה בחרתנו וכו' אלא שאין הפרש ציניס אלא בתמימה ש"ג חוטם מלך מוחל וקולה וכו' והמלך חוטם מקדש ישראל והזמנים. והסמ"ג כתב בעשין קינן ר"ל ומוסיף שבע זכרות שאמרנו בהלכות עבודת יום הכפורים ויש לתמוה למה לא הזכיר שם שיהן רגלים חתח מחילת העון כדאמרנו במשנה וכמו שהזכירו רבינו ז"ל:

ו זמני שאינו יכול לשמוע מתכוין לקריאה זו וכו'. אם כוננת

אבל הטמא פטור ממצות הקהל שנאמר בבוא כל ישראל וזה אינו ראוי לביאה. והדבר ברור שהטומטום והאנדרוגינוס חייבין שהרי הנשים חייבות: ד אימתי היו קורין. במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית. והמלך הוא שיקרא באזניהם. ובעזרת הנשים היו קורין. וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח. מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לזהיה אם שמוע וגוי ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק: ד כיצד הוא קורא תוקעין בחוצרות בכל ירושלים

כדי להקהיל את העם. ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים. והמלך עולה ויושב עליה כדו-שישמעו-קריאתו וכל ישראל העולים לחג מתקבצין סביביו. וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן וסגן לכהן גדול וכהן גדול למלך כדי להררו כרוב בני אדם. והמלך מקבלו כשהוא עומד ואם רצה ישב ופותח ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת. וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר וגולל ומברך לאחריה כדרך שמברכין בבתי כנסיות ומוסיף שבע ברכות ואלו הן. רצה ה' אלהינו בעמך ישראל וכו' מורים אנחנו לך וכו'. אתה בחרתנו מכל העמים וכו'. עד מקדש ישראל והזמנים כדרך שמברכין בתפלה. הרי שלש ברכות כמטבען. רביעית מתפלל על המקדש שיעמוד וחזתם בה בא"י. השוכן בציון. חמישית מתפלל על ישראל שתעמוד מלכותם וחזתם בה הבוחר בישראל. ששית מתפלל על הכהנים שירצה האל עבודתם וחזתם בה בא"י מקדש הכהנים. שביעית מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול וחזתם בה הושע ה' את עמך ישראל שעמך צריכין להושע בא"י שומע תפלה: ד הקריאה והברכות בלשון הקדש. שנאמר תקרא את התורה הזאת בלשונה אע"פ שיש שם לועזות: ז וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה. שהמלך שליה הוא להשמיע דברי האל: ח יום הקהל שחל להיות בשבת מאחרין אותו לאחר השבת. מפני תקיעת החוצרות והתחזנות * שאינן דוחין את השבת:

השנת הראב"ד
 * שאינן דוחין את השבת. א"ל ואפילו יו"ט אינו דומה ופירשו זינזלמי מפני הצימה שבעזרה יעשו אומה מערב יו"ט שלא לדחוק את העזרה שמענו מכלל שאינו מעכב את התקיעות כאשר כתב:

סליקו להו הלכות חגיגה בס"ד

א סמ"ג שם:

רבינו ז"ל לומר על החרש לומר דא"ג דחרש אפי' זכאנו אחת פטור מן הקהל דהא פטור מן הראייה וכל הפטור מן הראייה פטור מהקהל מ"מ קאמר דאם בא לשמוע מעצמו שכוין לבו לקריאה אע"פ שאינו שומע. א"י דהאי אינו יכול לשמוע לאו חרש הוא אלא שאין לו שמיעה טובה והוא כמד לשמוע א"י אפילו שהוא שומע יפה מקרוב עמה הוא במקום רחוק ונמקום שאינו יכול לשמוע:

ז מפני תקיעת החוצרות בו. מ"ש הרב בעל כ"מ ז"ל במירוץ הראשון דזינזלמי לא בא לימן טעם אלא למה אין עושין הקהל זינזלמי עמנו אי

משנה למלך

פ"ג ז יום הקהל שחל להיות בשבת בו. עיין גדה לדרך פי' וילך:

קריית מלך

ה"ג. אלה וגו'. דברים א' : שמע. שם ו' והי' וגו'. שם טו' : שמעו וגו' ומלך כ"ה בדפרי"י (ר"ש) : עשר וגו' : שם י' : ברכות וגו'. שם כח' : מלכו וגו'. שם : ח"ד. כ"ד שישמעו קריאתו. חגיגה ג' ב' והוא דשמעו : וקורא הפרשיות. נ"ב בתוספתא דסוטה פ"ז ה"ט א"י שגם דורש בהם : ה"ה. והברכות בלה"ק. דאמרין ברכות שכה"ג אומר המלך אומר וגבי כה"ג אמרי' ברכות כה"ג בלשון הקדש וכה"ג כ' הפר"ח : תקרא וגו'. דברים לא : ה"ג. וגרים שאינן מכירין בו. ע"י חגיגה ג' ב' נשים לשמוע ובידו' שם אמרי' דס"ל נשים אסורות ללמוד ומ"מ צריכות לשמוע וע"י חרונם יונתן וילך ל"א י"ב ונדרה דבקרייתין דיהמון איקר אורייתא וע"י חגיגה ג' א' תנ"ה אלא. [ובדפרי"י תיבות וגרים שאינן מכירין שייך לטו"ף ה"ה וה"י מתחיל חייבין בו. רד"מ.]

ידי עולמו עוד עד שיוורוהו צדק בהוראתו. ויסלף דברי צדיקים, אין יוצא ידי עולמו עד שידע מה מדבר. דבר אחר, לא תטה משפט בממון, ולא תכיר פנים בדין. צדק צדק תרדוף. מנין ליוצא מבית דין זכאי אין מחזירין אותו לחובה, תלמוד לומר צדק צדק תרדוף. יצא חייב מגיין שמחזירים אותו לזכות, שנאמר צדק צדק תרדוף. דבר אחר, צדק צדק תרדוף, הלך אחר בית דין שיפה, אחר בית דינו של רבן יוחנן בן זכאי, ואחר בית דינו של רבי אליעזר. למען תחיה וירשתה את הארץ. מלמד שמנוי הדיינים כדי להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם, ושלא להפילם בחרב.

סליק פסקא.

[פסקא קמה - טז כא]

76 לא תטע לך אשירה כל עץ. מלמד שכל הנוטע אשירה עובר בלא תעשה. ומניין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא עובר בלא תעשה, תלמוד

פירוש ספרי דבי רב

ומסיים ואית ספרים דכתיב עד שיודה צדק בהוראתו ולא ידענא מהו ע"כ.

והדר קאמר ד"א ארישיה דקרא, ומפרש דלא תטה משפט היינו בממון שלא לחייב את הזכאי כו' ולא תכיר היינו בשעת הדין שלא יהא אחד מדבר כל צרכו ולאחר לומר לו קצר דבריך (א"ו) [אן] לאחד מקבל בסבר פנים יפות ולאחר מעיינו בעין רעה וכיוצא שעי"ז מסתמין טענותיו.

ואח"כ הגיה מהר"ס עוד ד"א לא תכירו פנים בכבוד שלא תושיב את הראוי למעלה למטה ואת הראוי למטה למעלה ע"כ, ולא פי' מידי. ונראה פי' שאם בא לפניו דרך משל זקן ובחור א"נ ת"ח ועם הארץ אבל הע"ה הוא אוהבו לא יושיבנו למעלה מהת"ח שכשרואה הלה כן מסתמין טענותיו. ומ"מ נראה שגם זה כלול במ"ש בתחילה לא תכיר פנים בדין. צדק צדק תרדוף מנין כו'. טעמיה כפילא דצדק צדק, חד לומר כיון דנפק בצדק תניחהו ואל תחזירהו ואידך לומר צדק תרדוף החזירהו אם יש מקום לצדקו. ואמנם בפ' אחד דיני ממונות דל"ג דריש להא מלתא מקרא דנקי וצדיק אל תהרוג, ופירש"י נקי משמע מן החטא אע"ג דנתחייב בדין צדיק משמע שנצטדק בדין אעפ"י שאינו נקי ע"ש.

אבל אידך דרשה דהלך אחר כ"ד יפה איתא התם דל"ב. ונראה דמתוקמא אפי' לרשב"ג דלעיל דמצוה בשבט לדון את שבטו דכבר כתיב לעיל דהיינו שלא לילך לב"ד של שבט אחר אבל לילך לב"ד הגדול עכ"פ מצוה היא ע"ש.

למען תחיה כו' מלמד כו'. רש"י ז"ל בנימוקיו הוסיף תיבה א' שמינוי הדיינים הכשרים, והיינו כי היכי שיהיה נדרש גם אמאי דסמין ליה ולא אתחלת הפרשה לברו בעיקר מינוי השופטים אלא גם על צדק צדק דהיינו כ"ד יפה שיהיה שם קבוע.

ומ"ש להחיותו כו' היינו להחיות מדכתיב למען תחיה, ולהושיבן על אדמתן מדכתיב וירשת כו'. אבל מ"ש עוד ושלא להפיל בחרב לא ידענא מאי היא ומהיכא דריש לה, ורש"י לא הביאה רק כתבו ה' הראשונים. ונראה דאשר ה' אלהיך נותן לך יתירא קא דריש ולומר דאף אם יצאו להלחם ולהוסיף על גבול הארץ שהנחיל השי"ת בהנהו נמי לא יפלן אלא ינצחו. ורש"י השמיטו שאין מוכרה בפשט.

פסקא (ב) [קמה]

לא תטע כו', שכל הנוטע אשירה כו'. ז"ל רש"י ז"ל בנימוקיו לא תטע לך אשירה לחייבו

עליו משעת נטיעתה ובל"ת על נטיעתה, ולא כו' אזהרה לנוטע אילן ע"כ, ודבריו ז"ל סמוכין ולפי"ז לא תטע דכתיב וכמה זמני אשכחן דכי מילי כמו (שמות יב דברים יב יז) לא תוכל כו' ובכורות כו' עד וזו כ"ל בלא תוכל דריש; ימצא כך מעביר בנו כ ועיין בספר המצות להר

ובדברי הרמב"ן שם ב דהוה בעי למכתב וכי דמו אהדדי דלא תטע וכל עץ אצל מזבח וזו בוי"ז העטף דא"כ הוה קאי אתרווייהו. אך הרב אילן הנוטע על פתחי ב אולי בעבור שהוא שם יקרא כן מלשון (תהלי יזהיר הכתוב שלא יט ויחשוב שהוא כבוד וזו שהוא מנהג עע"ז כו' אלא חד לאו, וכ"נ מ' לנוטע אשרה בכל מקו מקום רק את זה כתב אילן אצל המזבח או ששעשאו לנוי כו' ה"ז לו אשרה כו' מפני שהיה

והנהו ראיתי למהרא"ן משום שאם הן הול"ל לא תטע לך אש הסליחה דאין זה שום דהרמב"ן גופיה אחר הכתוב מסיים ורבינו של לא תטע לך אשרה וכל ע"ש, הרי שהוא ז"ל עצ אליביה דרש"י ולא קש אהדר למכתב ולא תט

דרבנן הרמב"ם והרמב" הכי, חדא דמה ענין איס מעניינו הוא דלא איירי ו

לומר כל עץ. אצל מזבח יי' אלהיך. רבי אליעזר אומר מנין שאין עושים
אכסדרה בעזרה, תלמוד לומר אצל מזבח יי' אלהיך, כשהוא אומר אשר תעשה
לך, לרבות במה.

סליק פיסקא.

פירוש ספרי דבי רב

דשם אשרה שייך לכל אילן הנטוע על פתחי בית אלהים אזודא לה דרשה דר"ל. אלא די"ל להרמב"ם והרמב"ן דמ"מ הואיל ולא כתב סתם לא תטע כל עץ אלא הזכיר אשרה דשם זה נמצא בכל הכתובים אצל ע"ז מהא יליף ר"ל. ומ"מ פשט הדברים מוכיחים כפירש"י.

ומ"ש אח"כ רא"א כו. בילקוט גרס ר"א בן יעקב. ומפשטא דמלתא גראה דראב"י בתלחא פליג על ת"ק, חודא דת"ק מרבי מכל עץ כל בנין אפי' בית וגם ס"ל דעובר בל"ת אפי' בבית וכ"ש באכסדרה ואפי' בהר הבית, וראב"י סבר דבית שרי דל"ד לנטוע אילן כלל שהאילן נוטעים אותו הנכרים מחוץ לבית ולית ביה משום חקות הגוים אבל אכסדרה שהיא מחוץ לבית אסור ואסמכנה רבנן על ריבויא דכל הואיל ודמיא קצת לאילן של ע"ז, וכל זה ליכא איסור אלא בעזרה כדקאמר ראב"י בהדיא ולא בהר הבית כמ"ש ת"ק, ומ"מ אין עובר בל"ת אלא בנוטע אילן ממש שהוא מעשה הנכרים וריבויא דכל עץ עיקרו לא בא אלא לרבות בין אילן מאכל בין אילן סרק. והיינו דקאמר ראב"י ומנין שאין עושים אכסדראות כו', ולא קאמר מנין שאם עשה אכסדראות עובר בל"ת וכלישנא דת"ק, הורה לדעת דליכא אלא איסור לכתחלה. וכוותיה פסק הרמב"ם שם (פ"ו מה' ע"ז ה"ט) שכתב הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה בין אילן סרק בין אילן מאכל אעפ"י שעשאה לנוי כו' ה"ז לוקה כו', ואח"כ כתב אסור לעשות אכסדראות של עץ כו' הרחקה יתירה היא שני' כל עץ ע"כ. הרי בהדיא דפסק כראב"י לגמרי (דמשנתו קב ונקי ואפי' בהדיא היכא דמסתבר כוותיה וכדכתי' לעיל בפ' העניקה על מצאנך דראב"י ממעט פרות ע"ש) בכלהו מלתא, דלא אמר לוקה אלא דוקא באילן ובעזרה אבל בבונה אכסדרה כתב אסור כלומר איסור בעלמא, וכדי להודיענו דמאי דמרב"י אכסדרה מכל אינו אלא

ואמנם הא דאמרן דליכא איסור בבית כלל אלא דוקא באכסדרה היינו בעזרה דלשכות שהיו בעזרה מותר לבנות שם עץ, אבל בתוך הבית דהיינו בהיכל או באולם דקי"ל קדושת אולם והיכל חד הוא לא היה שם שום דבר של עץ, וכך מתבאר מלשון הרמב"ם (כפ"ה) [כפ"א] מה' בית הבחירה דין ט' שכתב ואין בונין בו עץ בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים ואח"ך כתב אין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה כו' ע"ש, דנראה בהדיא שכתחלה אסר לבנות בו דהיינו במקדש גופיה שום עץ בולט והדר קאמר דבעזרה מיהא אע"ג דשרי בבתים אבל מ"מ אכסדראות אין בונים. ומש"ה הוצרך שם מרן לשנויי אההיא דכלונסאות של ארז (כפי גרסתו) שהיו נתונים מכתלו של אולם לכתלו של היכל דלא קבועים ממש היו שהרי כפנים ממש היו. אולם שאר דברי מרן שם כבר תמה עליו הר"ב משל"ם שם ע"ע, וגם מהרא"ן כאן האריך ולא ראה שכבר קדמו הרב הנזכר ע"ש.

הדרן לסיפא דמתניתא כשהוא אומר אשר תעשה לך לרבות במה, ופי' מהר"ם שאפי' סמוך לבמה לא תטע ע"כ. ולא פי' לנו הרב הך במה אי דוקא בבמה גדולה של צבור או אפי' במה קטנה של יחיד. ומסתבר

לא* תקים לך מצבו זרה מניין, ודין הוא, זרה שי

* צ"ל זרה

לא תזבח ליי' אלהי עובר בלא תעשה, בו מום, על מום

דדוקא במה גדולה מדל וכ"ש בשילה שהיה שנ אבל בזמן היתר הבמות מי שרוצה עושה בביתו כ איסור לבנות ו

[פיסקא י] ולא תקים כו' אשרה וע"ז יש לפרש דאיירי ב שכבר בטלום והם מותרין אסור להקים אותם אצל והיינו דקאמר אשרה וע"ז והיינו מדכתיב (בראשית י הנכר אשר בתוכם כמו ושם היתה ע"ז של גוי' והרמב"ן ז"ל בפירושו הו העתיק לשון זה וכתב עלי האי ק"ו כיון דכבר מקרא תטע לך אשרה כו', וצ"ל כדאמרינן בעלמא כיוצא שמעתי ולא אבין מה ש דאיירי באשרה וע"ז של מה ענין לזה אצל מצבו איירי ומה ענין זה אצל מאן דכר שמיה אטו מה הוא דוקא אצל המזבח הוא בכל מקום אפי' בשן רחמנא לא תקים לך מצבו עליה לשמים אלא דוקא מצבה של אבן אחת, ומ

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

כסף משנה

ג

שהיא הכרעה דעת שליטת דללו הכרעה היא כדאיחא כסף"ק דפקחים ועוד
 דגמרא כפ"ק דתמיד שזכרנו בפרק זה כרבי נחמיה אמי:
ט ואין בונין בו עץ בולט כלל וכו'. נלמד ממ"ש לקמן בסמוך: ואין עושין
 אבסדרות של עץ בכל העזרה וכו'. כסף"ק דתמיד (דף כ"א):

←

כתב הראב"ד ואין בונין בו עץ כלל
 א"ל והלא לשכת כ"ג של עץ וכו'. מה
 שכתב והלא לשכת כ"ג של עץ היחה הכי
 איחא בסוף מדות (פרק ה') שלשכת כ"ג
 היחה נקראת לשכת העץ. ומ"ש עוד
 וזממחה בית השואבה מקיפין כל
 העזרה גזוטרט וכו'. בפרק שני למדות
 (משנה ה'). ומ"ש אבל בעזרת הנשים
 וזהר הבית מותר כלומר והיחא דשמחה
 בית השואבה בעזרת הנשים היחה
 וכסף"ג מהלכות ע"ז מירץ דשאני היחא
 דלשעמחה היחה וכחז שם עוד וזמנה של
 עץ שהיו עושים למנץ בשעת הקהל
 לשעמחה היחה: ותמידהא לי הא דתנן
 בפרק ג' למדות וכלונסות של * ארו היו
 קבועים מכתלו של היכל לכתלו של אולם
 * בגירסתו כתיב של אן ולפי זה אין כאן
 תמיהא.

←

שנאמר אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית
 אבני גזית. ואומר ומקבות והגרזן כל כלי ברזל
 לא נשמע בבית בהבנותו: השגת הראב"ד
ט ואין בונין בו עץ בולט * ואין בונין עץ בולט כלל
 כ"ל אלא או באבנים או בלבנים וסיד. ואין עושין
 אבסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים:
 ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה
 אבן אף על פי שהיא עומדת במקומה. הואיל
 ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת
 העבודה * עד שתקבע בארץ: הגמרא
 * עד שתקבע בארץ. א"ל
 עוד אמרו שאלם נעקרה
 האבן ועמד הכהן ועמד
 במקומה (בגומא) אין * דרך
 שירות כן:
 * צמ"י לא איפשיעא וקאי צמיקו.

כדי שלא יבעט ושחמא יס לומר שלא קבועים ממש קאמר צמין אלא קבועים
 בעלמא בלא צמין ועל פי זה יש לתרץ ללשכת כ"ג שלא היחה קבועה צמין
 אלא בלא צמין וע"ל שלשכת כ"ג לא של עץ היחה אלא צמין אבנים ולא נקראת
 של עץ אלא מפני שהיו צה עליהם אז זה פעם וטעמא דמקמזר הוא דלא
 לא כן למה נשמח לשכה זו לעשותה של
 עץ יותר משאר לשכות שהיו של צמין.
 וע"ל דהראב"ד יחא ליה לשכת כהן
 גדול שהיא של עץ מפני שזכר שלשכה
 זו היחה צמין במקום דריסת רגלי
 ישראל. ולא אסרו אלא משער נקנור
 ולפנים שהוא אצל המזבח ומקשה לרבינו
 שחם דבריו ומשמע מדבריו שכל
 הבית אין בונין עץ אפילו בעזרת הנשים
 ולדעת רבינו יש לתרץ דכל העזרה
 דקאמר היינו משער נקנור ולפנים
 כדברי הראב"ד:
 ומרצפין את כל העזרה באבנים
 יקרות. הכי משמע
 בכמה דוכתי: ואם נעקרה אבן וכו'.
 פרק שני לזבחים (דף כ"ד). וכפז
 הראב"ד עוד אמרו שם וכו'. ויחבאר
 פרק ה' מהלכות ביאת המקדש:

→

משנה למלך

וז דתמיד דלחי כ"י נחמיה היא ליישב סתמא דמתני' דתמיד דקמני דבית
 המוקד היה מוקף רובדין וכדאיחא חסם וכו' מה ראה יש מנאן דהתלמוד
 ס"ל כ"י נחמיה ואם כוונת מנן היא דכיון דהסוגיא מוכחת דמתני' דתמיד
 אמי כ"י נחמיה משה פסקין כוונתיה הא ליחא שהרי אליבא דתוס' ק"ל
 כדברי המכריע אף דאיכא סתם מתני' דלא כוונתיה וכמו שכתבנו לעיל.
 ומיהו ליה היה אפשר ליישב דמנן ז"ל לאו אהאי טעמא לחוד קא סמין
 אלא שהיה ג"כ טעם זה לעשותו סניף לטעמים הקודמים שכתב אי"ל דשאני
 הכא שרבי עצמו המכריע סתם כ"י נחמיה וא"כ אפשר דכל כי האי לא
 ק"ל כדברי המכריע מאחר דהמכריע עצמו סתם כבר פלוגמיה אי"ל דכוונת
 מנן היא דמתני' דתמיד היה אפשר לאוקומה כ"י יהודה והרובדין היו ע"י
 שמיר והרב בעל באר שבע בחידושו לתמיד כחז דמאי דאמרין בגמרא
 אמר אבי דמתקני ומייחתי מעיקרא היינו דמתקני ע"י שמיר ע"כ ומנן אזיל
 בשעת המפדש שכתב דמאי דאמרין מעיקרא היינו שהיו מסתמים אוחס
 ככלי ברזל קודם שיצואו אבנים צבית וכבצרת ר' נחמיה וזהו פשטא של
 סוגיא וא"כ הכרח מנן היא דמדלוקומה בגמרא למתני' כ"י נחמיה ולא
 אוקומה כ"י יהודה מוכח דסתמא דתלמודא ס"ל כ"י נחמיה וזהו שדקדק
 מנן וכחז דגמרא דפ"ק דתמיד ולא כחז דמתני' דפ"ק דתמיד לפי שכל
 ההכרח אינו אלא מסוגיית הגמרא דאוקומה למתני' כ"י נחמיה ונראה דיש
 להביא ראיה לזה דמתני' דרובדין אפשר לאוקומה כ"י וע"י שמיר דאי לא
 מימא הכי מיקשי דהיינו הוה ס"ד דפ"ק דיומא (דף ט"ו) דסתמי דמדות
 ר' יהודה ניגוה דהא כפ"ק דמדות מ"ח מנן דבית המוקד היה מוקף רובדין
 של אבן אלא דהאי דמהא לא קשיא דאפשר לאוקומה ע"י שמיר וסתמא
 דתמיד אוקומה כבצרת רבי נחמיה משום דסתמי דתמיד ר' שמעון א"ש
 המלכה קמני לכו ומדלוקומה כ"י נחמיה משמע דס"ל לאבי דכ"י נחמיה
 ק"ל אף דעיקרא דלינא זה שכתבנו דמנן בשעת המוס' אזיל ומש"ה
 הקשה לרבינו הוא מימא בעיני שהרי הרי"ף כפ"ק דקידושין עלה דהיה
 דתלוקו ר' טרפון ור' עקיבא אס העבד היואל בראשי איברים לריך גט

שמורר או לא ואמרין חסם צבתיחא המכריעין לפני חכמים אומרין נראה
 דברי רבי טרפון צמין ועין ודברי ר' עקיבא צבאר איברים כחז דלא קי"ל
 כדברי המכריעין משום דלא אמרין הלכה כדברי המכריע אלא צממני' אבל
 צבתיחא לא. והביא ראיה לדבריו מהסוגיא דפ"ג דשבת שכתבנו ורבינו
 בשעת הרי"ף אזיל וכמ"ש בפ"ה מה' עבדים דין ד' (*א"ה עין מ"ש
 הרב הממזר בפ"ט מה' ברכות). עוד יש לי קושיא בדברי מנן וגדולה היא
 אלי משום דדברי רבי דאמר נראין דברי ר"י צבאני ב"ה כ"י לאו הכרעה
 הם משום דלא היינו אומרין דר"י ס"ל דצין צבאני ב"ה צין צבאני ביהו
 היו ע"י שמיר ור"י היה אומר דככולם היה מתקן מבחור ומכנים מצפנים
 אז הכרעה רבי היחה הכרעה אבל דבר זה לא יתן ליחאר דאין רמז שם
 מקום דלאצני ביהו לא יניף ברזל ואפילו צפנים לכ"ע היו ע"י ברזל ואם
 כן ע"כ איח לן למימר דרבי הכי קאמר נראה כדקאמר ר"י צבאני ב"ה
 משום דקרא דמייחתי ר"י לא מייחי אלא צמין צבית שלמה ואף שדרך זה
 הוא קצת רחוק מ"מ מוכרחים אנו לאומרו וכן כחז הרב בעל יפה מראה
 בפ"ט דסוטה וא"כ פשיטא דלא שייך כאן לומר דהלכה כדברי המכריע
 לפי שרבי לא בא כי אם לתם טעם לדברי ר"י ודברי מנן לל"ע:
ט ואין בונין בו עץ בולט כ"ג כחז בהשגות דלא אסרה מורה כל עץ
 אלא אצל מוצת ה' והיא עזרת כהנים משער נקנור ולפנים וכו'.
 י"ל שצריך להגיה עזרת ישראל לפי שמשער נקנור ולפנים היא עזרת ישראל
 וס"ל להראב"ד דעזרת ישראל בכלל האיפור שהרי קיים אבל בעזרת נשים
 וזהר הבית מותר. ולשכה זו דכ"ג אף דנימא שהיתה בעזרת ישראל לא
 קשה משום דע"כ לשכה זו לא נמקדשה בקדושה עזרה שהרי כ"ג היה ישן
 בה כל ז' ימים וגמברי דאין ישיבה בעזרה כ"ל בעזרת נשים וכמבואר.
 ואפשר דלשכה זו אף שהיתה צבית בקדש לא היה לה פתח לקדש כי אם
 לחול וקי"ל דתוכן חול וכמ"ש רבינו בפ"ו מה' אלו וא"כ דין עזרת נשים
 יש ללשכה זו ומש"ה הותר לעשותה של עץ. ודברי מנן ז"ל מוהאים הם
 צעוני ועיין צמ"ש הרב חיי"ט בסוף מדות דר"ק:

קריית מלך

באבנים יקרות. מ"א ה' ל"א אבנים יקרות ליסד הבית ומפ' דהיינו רצפה
 ועיין שהש"ד ספ"א דקרקע הבית ה"י מקורה בברותים וצ"ע וי"ל
 ועיין מגילה כ"ב ב' אלא רצפה של אבנים כ"י ועי' זוה"ק פקודי
 ר"ל א' אית אבנין יסודי ביחא דכתיב ויצו המלך ויסעור אבנים גדולות
 אבנים יקרות כ"י. והרצפה היחה מצוידת בצוירין תרגום ינותן כ"ה
 כ"י א-א

אבנים וכו' מ"א ה' ומקבות וכו' שם ו: ה"ט. ואין בונין בו עץ בולט
 כ"י. ר"ה ד' א' שלמה שקעי' בבנינא כ"י (ה"ה) ועיין עירובין ד' א'
 חמש אמלתראות כ"י קיני כ"י: וס"ד. בבא בתרא ד' א' דנקביל סידא
 ועיין רש"י שבת קט"ו א' ד"ה ט"ז: בראב"ד בולט. ככ"י של ההשגות
 ליתא תיבת בולט (רד"ש): שם והיא עזרת אנשים משער נקנור כ"י כ"ה
 הגירסא בתשו' רדב"ז ור"י קורקוס (רד"ש): ה"י. ומרצפים את כל העזרה

גידול נטוע האסורים הוא טורח עליו, אצל המזבח מפני שמקום ישיבתו הוא מקום ישיבת השכינה, ובגמרא אמרו [סנהדרין ז:] במקום שיש ת"ח נראה דפתיחה מיירי במקום שאין ת"ח גמור, ומצוה להושיב דיינים הגונים שביניהם שוהדים לדון, ואמר ובמקום שת"ח ההגוני אפילו הגונים, במקום שיש ת"ח אף להניח ת"ח ולעשות דיינים אחרים, ונראה לפי משמעות רש"י אשרה היינו ע"ז וחייב עליה משעת נטיעה בכל מקום, ואח"כ אמר והדר כתיב כל עץ אצל מזבח, היינו שלא לנטוע שום עץ אצל מזבח, והדמיון לזה אפילו במקום שאין ת"ח לא ימנה דיין שאינו הגון שדומה לאשרה, שאסור בכל מקום, ומקום שיש ת"ח והושיב אחרים אפילו הגונים הוא דומה לנטוע כל עץ אצל המזבח:

דבילקוט [שופטים תתק"ח] ד"א אפילו בית אפילו סוכה, נראה הא דקאמר אפילו סוכה היינו סוכת מצוה בחג שהכהנים אוכלים לחם הפנים ושירי המנחות חוץ לסוכה, והטעם כיון שאסור לעשות סוכה בעזרה הם פטורים מן הסוכה, וצ"ל מ"ש בילקוט סוף פרשת ראה [תתק"ח] חג הסוכות להדיוט, מנין אף לגבוה ת"ל חג הסוכות לה' היינו בלחמי תודה כדאיתא פביצה דף י"ט [ע"ב] מביא אדם תודתו בחג הסוכות: L

לא תזבח לה' אלהיך כל דבר רע [ויקרא א.] פירש"י אזהרה למפגל בקדשים, לכאורה קשה דאיתא במתניתין [גיטין נד:] פהנים שפגלו במקדש מזידין חייבים כיון דמפגל הוא בלאו, קי"ל דלוקה ואינו משלם, ונראה דר"י ס"ל בכתובות דף ל"ד [ע"ב] חייבי מלקות שוגגים חייבין לשלם,

איכא לאוקמי מתניתין בלא אתרי ביה כדמוקי מתניתין דר"פ אלו נערוה אבל לר"ל קשה, ונראה דר"ל לשיטתו דס"ל בסנהדרין דף ס"ה [ע"ב] גבי חוסמים בקול דעקימת שפתיו לא הוי מעשה, הרי אף שכתב הרמב"ם כל מחשבה דקדשים הוי בדיבור, מ"מ אין לוקין עליו לר"ל כיון דאין בו מעשה, ועוד י"ל דלא קשה לר"ל ממתניתין דמתניתין ר"מ הוא, דהא אמר שם [בגיטין] בדף נ"ג [ע"ב] דר"מ לא קנס שוגג אטו מזיד בדאורייתא, ור"מ ס"ל לוקה ומשלם וכדמשני ר"ל מתניתין דר"פ אלו נערוה, אך קשה מדברי התוס' משמע מתניתין ר' יהודה הוא, דכיון דרישא דהמדמע והמטמא והמנסך לאו ר"מ הוא סיפא נמי לאו ר"מ, וטעמא דשוגגין פטורין משום דא"כ ממנעו א"כ א"א לשנויה הכי, וצ"ל כפי מ"ש לעיל, מיהו ע"כ צ"ל מתניתין לאו רבי יהודה דר"י ס"ל [סנהדרין סג:] לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, אלא דלכאורה קשה דהא כבר כתב בפרשת צו לא יחשב וילפינן בזבחים דף כ"ט [ע"ב] ל"ת למחשב בקדשים, ותו דגם בבעלת מום כבר הוזהרו למעלה, ותו דה"ל למימר וכל דבר רע בוי"ו, ונראה דעיקר קרא אתי לאשמעינן דלעבור בשני לאוין, דאם שחט בעל מום וחישב בו מחשבת פיגול חייב שתיים, דמקרא לא יחשב הוי שמעינן דוקא כשהוא ראוי להקרבה, אך לר"ל דס"ל דעקימת שפתיו לא הוי מעשה ואין לוקין עליו, א"א לפרשו הכי, דהא כתבו התוס' פרק איזהו נשך [ב"מ סא. ד"ה לעבור] דכל היכי דאין בו מלקות לא שייך לעבור עליו בשני לאוין, וצ"ל כאינך מ"ד דכל דבר רע לרבות אתנן ומחיר ושאר פסולים, וכ"כ הרמב"ן לפ"ז י"ל לעבור עליו בשני לאוין:

האין ירי כ"הס בלוי איס הורו"ף זצ"ל

הברכה שמועט החויק את המרובה באופן שכל בפני המלך ולא קצתם, וכולם ישמעו קולו, באונייהם..."

(תו)

6. התורה הזאת

דברי התורה הנקראים בהקהל

התורה לא פירשה מה יש לקרוא במעמד רק "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל (דברים לא יא).

מפשט הכתובים עולה שמשה כתב את הציווה ליהושע לקוראו במעמד "הקהל".

מדאורייתא החובה לקרוא בתורה היא הקהל ואילו קריאת התורה בימינו, בשבתו ובימים ב' וד', היא מתקנות משה ועזרא. רבנו את חובת קריאת התורה בהקהל באמרו:

"קריאת התורה [נקבעה כדין] להורות כי היא ק אפשר לו להכרא זולתה" (רבנו בחיי על התורה,

א. שיטה אחת בספרי: המלך קורא בהקהל את ה מן הספרי לפרשת שופטים (ראה להלן) וכן לשופטים (ראה להלן) נראה לכאורה שהמי בספרו את כל דברי התורה, ובמעמד הקהל ה את כל דברי התורה.

ב. שיטה שניה בספרי: המלך קורא בהקהל רק אח "וכתב לו את משנה התורה", אין לי אלא "משנה דברי תורה מנין [נרע שעליו לכתבם]? תלמוד לוכ

"יש לומר: שהמלך היה יושב על הבימה באמצע העם, במקום שהיתה מסתיימת עזרת ישראל ומתחילה עזרת נשים. וכהנים היו עומדים בעזרה שלהם [=בהיכל] וישראלים בשלהם [=עזרת ישראל] ונשים בשלהן [=עזרת נשים] והמלך באמצע משוך מן הצד: פניו כלפי כל העם" (שם)

7. הסברו של רש"ד כהנא: בעזרת נשים

כדי שלא לטלטל את ספר התורה

הרב שלמה דוד כהנא, סבור שקיימו את הקהל בעזרת נשים, כדי להמעיט בטלטולו של ספר התורה:

"לולא דמסתפינא [=שאני חושש] הייתי אומר שהקריאה בעזרת נשים לא היתה מטעם דבעינן [=שאנו צריכים] קריאה במקדש, אלא מטעם שהקריאה של המלך בהקהל ושל כהן גדול ביום הכיפורים, היתה בספר מורה של העזרה. ופסקינן [=ואנו פוסקים] ב"אורח חיים" סימן קל"ה שאסור לטלטל ספר תורה [אלא], רק להכין יום או יומיים מקודם... ולכן היתה הקריאה בעזרת נשים, כדי למעט בטלטולה [של ספר התורה] ולעולם [=ומעיקר הדין] היתה הקריאה צריכה להיות מטעם זה בעזרה הגדולה [=עזרת ישראל] אלא שמפני איסור הישיבה התירו לטלטלה לעזרת נשים" ("הקהל בזמן הזה" קונטרס "זכר להקהל").

ז. הסברו של אלשיך: בעזרה ציוה ד' את הברכה

לאלשיך הסבר טכני-נסיו, לעריכת הקהל בעזרת הנשים:

"...אחר אומרו... "תקרא את התורה הזאת" אמר... שיהיה ב"מקום אשר יבחר ה'" שהוא בעזרה ולא בחוץ הטעם הוא שיהיה "נגד כל ישראל" באונייהם.

והוא [=הטעם הוא] כי אלו חוץ לעזרת בית המקדש היו צריכים מקום רחב כמתנה ישראל שבמדבר שהיתה כמה מילין-ואל יהיו בפני המלך הקורא רק קצתם-ולא ישמעו קולו, כי אם הקרובים אליו--על כן צוה יתברך שיהיה בעזרה, כי שם צוה ה' את

קריאת כל ישראל

מא

כ"ר ע.י. כהנא

ח ומימרא דיי שכינתיה מדברא קדמך ומימריה יהי בסעך לא ישקיינך ולא יתקיינך לא תדחל ולא תתערע: ט וכתב משה ית אורייתא קדא ומסרה לכהניא בני לוי דנטליין ית ארון קיימא דיי ולכל חכימי ישראל: י ופקיד משה יתהון למימר בסוף שבע שנין באשויגין שפא דשמיטתא פתגא דמטליא: יא במיתי פל ישראל לאתחמא קדם יי אלהכון באתרא דיתרעיי תיקרון ית אורייתא קדא קביל פל ישראל במשמעהון: יב פגושו ית עמא גובריא למילך

פירוש יונתן ה באישויגי. בזמנו. ולשון זה מודגל בתרגום:

מוסף רש"י

[נ] ואתה תנחילנה אותם. "ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה." זגגותו סיפר הכתוב, שהיה ממכין להחיות את כבוש הארץ כדי להאריך ימיו, לפי שנאמר ואתה תנחילנה אותם, צמדכש ממחמת (יהושע יא ט): [ט] ויתנה

אבן עזרא

ט ויתנה אל הכהנים בני לוי. שהם מורי התורה: ואל כל זקני ישראל. הסנהדרין, או טעמו כמו ויצו משה וזקני ישראל לעל כו א): **7** י מקץ שבע שנים. תחילת השנה: **L**

אבי עזר

[א] אל כל זקני ישראל וגו'. עיין פירוש כי תבא (לעיל ט ב) בפסוק וזקני ישראל:

ספורנו

ט את התורה הזאת. פרשת המלך שצוה עתה שיקרא בהקרא ויתנה אל הכהנים בני לוי. שמידם יקבלנה המלך הקורא, כאותה ששנינו (סוטה מא.) הסגן נתנו לכהן גדול וכהן גדול למלך:

רמב"ן

(ט) ויכתב משה את התורה הזאת. מתחלת בראשית עד לעיני כל ישראל. ואע"פ שבכאן (פסוק יא) כתוב תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל, והוא רומז

אור החיים

ח ויהי הוא ההולך לפניך וגו'. ולא אמר אלהיך, כדרך שאמר לישראל (פסוק ג), לפי שאין מיחד שמו יתברך על הצדיק נחיים חייו (מחמת מולדות ו), אבל לכללות ישראל יתיחד שמו כאומרו (שמות כ ג) אנכי ה' אלהיך: ואומרו הוא ההולך. ולא הספיק לומר ויהי הולך לפניך, להעיר שלא יתשוב ציכולת המנוי בישראל (לשמו) [לשמו] כי יכול יוכל לכל המלחמות המזומנות

בלי יקר

יא) תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הנה כל הקורא לחבירו באזניו אינו עומד כגורו כי אם מצור, ואולי מכאן למדו רבותינו (סוטה מא.) במוצאי יום טוב ראשון של חג עושין למלך בימה של עץ בעזרה וגו', וקורא מתחילת אלה הדברים כו', ומהיכן למדו לומר כן שמתחיל מן אלה הדברים כי יותר היה נכון לומר שיאמר מן הראיל משה באר את התורה הזאת:

אלא שלמדו זה ממה שנאמר נגד כל ישראל, כי כל פסוק אלה הדברים היה מתנגד לכל ישראל, כי היה מוכיח ברמז כל המקומות שהכעיסו בהם להקב"ה מפני כבודן של ישראל, והדבר האמור ברמז דומה כאילו היה מלחש באזניו שאין השומעים מכינים שום דבר כי אם מי שמרגיש בעצמו

ליקומי ביאורי המצוות מהרמב"ם

(יב) הקהל את העם וגו'. מצות עשה להקהיל כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל, ולקרות באזניהם מן

לקראת ציון
המאור
הבין המאור

אין לו חלק ונחלה עמה: ס כח מקצה |
 שלש שנים תוציא את כל מעשר
 תבואתך בשנה ההוא והנחת
 בשעריך: כט ובא הלוי כי אין לו
 חלק ונחלה עמך והגר והיתום
 והאלמנה אשר בשעריך ואכלו
 ושבעו למען יברכה יהוה אלהיך
 בכל מעשה ידך אשר תעשה: ס ששי
 ← טו"א מקץ שבע שנים תעשה שמטה: L

ל"ה חלק ואחסנא עמה: כח מסוף
 תלת שנין תפק ית כל מעשר
 עלפתך בשתא ההיא ותצנע
 בקרויה: כט וייתי לואה ארי לית
 ל"ה חלק ואחסנא עמה וגיורא
 ויתמא וארמלא די בקרויה
 וייבדון וישבעון בדיא די
 יברכנה: " אלקה בכל עובדי
 ידך די תעבד: א מסוף שבע
 שנין תעבד שמטה:

לקט בהיר

רש"י

לד) כי מה גרס לחייב הכתוב ליתן לו מעשר ראשון לפי
 שאין לו חלק ונחלה "עמך", א"כ נדבר שיש לו חלק עמך
 אין כאלו מעשר ראשון (רא"ם), והש"ס כתב כאלו דברים
 חמוהין שאין להם הנחה: לה) אינו אומר שאו כל החיוב
 לעשר, אלא מקצה שלש שנים "תוציא": לו) פי' אל תערב
 את הלוי עם הגר והיתום וכו' שהלוי צא ליעול מעשר ראשון
 והשאר מעשר עני (רא"ם), עוד אפשר הכוונה שהרי
 המדובר כאלו משנה השלישית שאין צו מעשר שני וצו
 תמורתו מעשר עני, אל תאמר שגם מעשר ראשון אין צו,
 לזה חלק הכתוב את הלוי מן העניים שמעשר ראשון
 במקומה עומדת (ראב"ע): לז) פי' מעשר שני של שנה
 זו השלישית (וכן שנה ששית) אשר המדובר צו איך מעלה
 אותו לירושלים לאכלו שם בטרה, אלא והגמת בשערך,
 כלומר בעירך ובמקומך והעניים באים ונוטלים אותו
 (ג"א): לח) אין הכוונה מצוה לעניים שיאכלו וישבעו, כי
 אם יהיה להם ודאי שיעשו כן, אלא לך מצוה עליהם שיאכלו
 וישבעו: טל) מחלי קצ חטים או קצ שעורים
 (ספרי): מ) ר"ל הכתוב התחיל לומר מקצה שלש שנים
 תוציא את "כל" מעשר ולא גמר דבריו מה יעשו עם "כל"
 מעשר, שהעיקר צו להשמיענו דין שנה שלישית שמשונה מן

אין לו חלק ונחלה עמך ילאו לקט שכחה ופאה
 והפקר שאף הוא יש לו חלק (עמד) צהן כמנ"ל
 ואינן חייבין צמעט (ספרי - חלה א' ג'): כח) מקצה
 שלש שנים. צא ולמד שאם השכה מעשרותיו
 של שנה ראשונה ושניה לשמטה שיצטרם מן הצית
 בשלישית* (ספרי): כט) ובא הלוי. ויעול מעשר
 ראשון: דהגר והיתום. ויעלו מעשר שני שהוא של
 עני של שנה זו: ולא תאכלנו אתה צירושלים כדרך
 שזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים: ואכלו
 ושבעו. תן להם כדי שציעה* (ל"ה) מכאן אמרו אין
 פוחתין לעני בגורן (ט"ו) וכו' (ס"ו), ואתה הולך*
 לירושלים צמעט של שנה ראשונה ושניה שהשכית
 ומתודה בערתי הקודש מן הצית (כ"ו א') כמו
 שפורש צכי חכלה לעשר (ס"ו א'): ח) מקץ שבע
 שנים. יכול שבע שנים לכל מלוח ומלוח: תלמוד
 לומר (פסוק ט"ו) קרבה שנת השבע ואם אתה אומר ז'
 שנים (לכל מלוח ומלוח) להלוות כל אחד ואחד היאך
 היא קרבה הא למדת ז' שנים למנין השמטות*

שינוי נוסחאות * בשלישית ואתה חוקך (עד סוף פסוק כ"ט) ילעשרי (ואח"כ) ובא הלוי.
 * שבע. * מולך לירושלים מעשרות. * השמטין - השמטה.

שנה א' וב', ומה נעשה צמעט שני של שנה א' וב' אם השתה אותם, מפורש צ' חבא (רא"ם): א) פי' שמיטת כספים
 שאמרה תורה מקץ שבע שנים יהיה נחשב לכל אחד ואחד משעת הלוואתו, זה אי אפשר, שהרי אמר הכתוב כשכא עני אלץ
 ללוות אל תאמר קרבה שנת השבע המשמטת והזמן קצר לגבות חובי ולא תתן לו, הרי שאין שבע שנים נמנית אלא למנין
 השמטות, כלומר שנת השמטה שהיא שנת השבע משמטת צין קרוב צין רחוק:

כ ודין פתגם |
 כל גבר מרי |
 בכתבה לא |
 ומן אחוהי אר |
 נדם י: ג מן |
 ודי יהי קף |
 ידך: ד קחוד |
 מסכנא ארי |
 בארעא די |
 אחסנא קמירת

(ספרי): (3) שמוז
 ידו) של כל צעל
 (ג) (את הנכרי
 יהיה לך את
 שהמלוח את
 משמטות) (ספרי
 תשמע ולא המ
 (ד) אפס כי לא
 (פסוק י"א) כי לא י
 ראונו של מקום
 אחס עושים רלו
 הציון דל* מעני
 לכל דבר: (ה) די
 שינוי נוסחאות * קשה

גורסים בספרי את
 לתבוע מישראל כי
 החינוך לנגוש העכו
 מ"ע עכ"ל: ד)
 ה"ד התבוע (גמו
 מ) הנה תאבתי לג

טו) ה. רק ל
 לפי שהעושר וה

יְדֵךְ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ם שְׁשֵׁי טוֹא מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׂמִטָּה: ך וְזֶה דְבַר הַשְּׂמִטָּה שְׁמוֹט כָּל-

יְדֵךְ דִּי תַעֲבֹד: א מִסּוֹף שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲבֹד שְׂמִטָּתָא: ך ן וְדִין פְּתָגָם שְׂמִטָּתָא דְתַשְׁמִיט כָּל גְּבַר

תולדות ובית אהרן והוספות

[א] עריין כה: ירושלמי ר"ה פ"א ב, ש"ע פ"ב וזר מ"ג קטו, [ב] מ"ק כ, גיטין ז, ל, קידושין לח, כ"ג מה: מכות ג, ירושלמי שמיט פ"י ג, ג, גיטין פ"ד ג, מוספא שביעית פ"ח ה, ויק"ר פ"ח,

שפתי חכמים

ק פירוש, המקרא הוה מסורס, שהשמיטה אינה נופלת אלא על ידו של בעל משה, שלא יהיה לו יד לבקש חובו. הוסיף מלח "של" מפני שאמר מלח "ידו" כו"ו ו"לא יד" צריך לפרש ידו של מי, ואמר של בעל משה. גם הוסיף מלח את להורות שידו הוא הפועל, כי כוולת "את" היה ידו הפועל, כמו והשיגה ידו ויקרא כה כו):

רש"י

(א) מקץ שבע שנים. יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה, תלמוד לומר קרצה שנת השבע (להלן פסוק ט), ואם אהא חומר שבע שנים (לכל מלוה ומלוה) להלוות כל אחד ואחד, היאך היא קרצה, הא למדת שבע שנים למנין השמיטות (ספרי טו קד): (ב) שמוט כל בעל משה ידו. שמוט את ידו של כל בעל משה ק:

דיברכיכון יי אלהכון בדין אהויות הלכת

נוכל לומר כן, כי רבותינו הקהלו בחג הסוכות של הן השמיטה, ועל כן אמרו המי השמיטה" במועד השנה הו אינו נכון, כי לא תקרא ב השבתון השנה ההיא שהיא ורבותינו עצמם דקדקו בכ בשנת היובל משנת היוו אב"ל כך אני אומר, כי אחרית כל דבר, ופע ממנו. ומקצה אחיו (כראשיה

ו, ומקצתם יעמדו לפני המי קצות כנפיו (מ"א ו ד), כלם בתוכו. קץ כל בשר בא לפני עוזר לו (דניאל יא מה), בא ה כלם תכלית הדבר הנזכר, הענין בלשון הסוף, טוב לל סוף כל האדם (קהלת ז כ), בלהות (תהלים עג ג), את המ ועד סוף (קהלת ג יא), במעש עמוד בתחילתו וידיה פירוש הכתוב, מר השמיטה בחג הסו הקהל. ושלא יראה להם

בטובת הנאה. ואין מציאין אותו בשערין, ונאמר ואכלו בשערין ו פאה פ"א, עירובין כ, ר"ה יב, יבמ לג, טושי (ב) שמוט כל בעל משה ידו עשה להשמיט המלוה בשביעית והחובע חוב שעברה עליו שמי ידו את רעהו ואת אחיו: אין בזמן שהיובל נהג שיש שם שמי בלא סוף, ודבר זה קבלה הוא. קרקע אתה משמיט כספים בכל ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אפילו בארץ: ומדברי סופרינו הזה בכל מקום ואף על פי שאין שמיטת הכספים מישוראל: אין שנאמר מקץ שבע שנים תעשה אומר. מקץ שבע שנים כמועד ו אחר שבע אף השמיטת כספים בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה של מוצאי שביעית אבו המלוה. ואפילו מלוה שבשטו משמיט. ואם סיים לו שדה בהלוג אח השבועה, שנאמר לא יגוש, כמ"ה דברים אמורים, בשכועת ו ידה בהן שביעית משמיטתן. אבי

אבן עזרא

א וטעם מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. בתחילת השנה, כאשר פירשתי (לעיל ט יא). והער הקהל את העם (להלן לא יב). ונדבקה זאת הפרשה בעבור שאמר כי מעשר עני הוא ללוי ולגר וליתום ולא למנה, אמר וכן דבר השמיטה. והטעם, כמו שמיטה (מ"ב ט לג), והניחיה ותפול:

בעל הטורים

כ וזה דבר השמיטה שמוט. שצריך לומר משמיט אני (שביעית פ"י מ"ה):

ספורנו

כ וזה דבר השמיטה. כשאמר האל יתברך והשביעית תשמטנה (שמות כג יא) היתה הכוונה שתעשה שמיטת כספים, שנאמר שמוט כל בעל משה ידו:

רמב"ן

השמיטה בחג הסוכות. והנה טעם שניהם "מתכליח", יאמר בכאן מתכלית שבע שנים תעשה שמיטה, ושם יאמר בו גם כן כאשר תכלינה שבע שנים במועד שנת השמיטה תעשה הקהל: ועל דרך הפשט יראה לי כי לשון הכתוב כפשוטו הוא ברור ומתוקן, כי קץ הוא סוף, וכן תרגומו, והמספורים וכל דבר יש להן ראש וסוף וראשם וסופם בהם ותאמר בעשרות כי האחד ראש המספר והעשירי סופו, אם כן "קץ שבע שנים" שנת השבע שהוא סוף המספר ההוא. ובשמיטת הארץ הכתוב מדבר כאשר פירשתי למעלה. וטעם "מקץ", כמו כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה (שמות כה יט), והנה הוא כמו בקץ שבע שנים תעשה שתשבות בו. וכן מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים (ירמיה לו יד), פירושו בשנה השביעית שהוא סוף המספר, והוא דומה לכתוב שבתורה (שמות כא ב) ובשביעית יצא לחפשי חנם, וכן ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך (להלן פסוק יב), כי בעבור שאמר "ועבדך שש שנים" לא הוצרך לפרש רק כי בשנת השביעית יפטר:

והנה על דרך הזה, היה נראה כי פירוש הכתוב האחר מקץ שבע שנים כמועד שנת השמיטה בחג הסוכות, שיהיה כמו כן בשנת הקץ בחג הסוכות, בראש אותו השנה שנאסרו בה להרוש ולזרוע שהיא שנת השמיטה. אבל לא

א (א-ב) מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. הנכון בעיני, שיזהיר על שנת השבע עצמה שנעשה אותה שמיטה בחריש ובקציר, כמו שאמר (שמות כג יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה, וזה טעם "תעשה שמיטה" שתשבות, כדרך לעשות את יום השבת (לעיל ה טו). וקצר באסור הזריעה והזמירה שכבר הזכירם בביאור (ויקרא כה ד), אבל הוסיף לבאר כי היא שמיטה לה' גם בהשמיט כספים. וזה טעם כי קרא שמיטה לה', שהיא שבת לה' וכל המעשים ישבותו, וכבר רמזתי סודה (שם שם ב): וטעם "מקץ", אמר ר"א בתחלת השנה, וכן אמרו המדקדקים כלם, כי הראש והסוף יקראו קצה שכל דבר יש לו שתי קצוות, וכענין שכתוב מן הקצה אל הקצה (שמות כו כה), על שני קצותיו (שם כה יט), על ארבע קצותיו (שם כו ד). ואין דבריהם נכונים אצלי, כי ראש שבע שנים הוא השנה הראשונה והוא הקצה שנקרא בהם ראש, ואלו אמר הכתוב "מקץ השנה השביעית" היה דברם נכון:

ועל דעת רבותינו (ספרי קכב) "מקץ" בסוף השבע, ולא ידבר הכתוב אלא בשמיטת כספים, יאמר מסוף כל שבע שנים הנמנים לכם תעשו שמיטה שישמוט כל בעל משה ידו, ולכן אמרו (עריין כה): שאין שביעית משמיטת אלא בסופה. וכן לדעתם (שם), מקץ שבע שנים כמועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בסוף השבע, אלא שהקץ הנזכר בכאן הוא מיד והקץ הנזכר שם מופגל שהרי פירש במועד שנת

מקראות גדולות
המאמר
מכון המאמר

והנה צוה אותם, שב"מועד שנת השמטה בחג הסוכות", "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל". לפי שכל ההשתדלות הזוה היה למען הלמוד והיריעה בלבד. ומאשר אמר שיקרא את התורה הזאת, ידענו שהיתה המצוה מוטלת על כל ישראל. לכן אמר לכהנים וללויים ולכל הזקנים: "תקרא" - בלשון נכת. וידוע, שלא היה אפשר שיהיו כולם קוראים, כי תרי קלי לא משתמעו (ראש השנה כו, א), אף כי קולות הרבה כל כך. גם כי הכתוב אמר: "נגד כל ישראל", מכלל שיהיה קורא אחד ויהיה נגד כל ישראל. ויתחייב מזה שיהיה הקורא אחד. וראוי שיהיה הראש והגדול אשר בעם, שהוא המלך. לפי שהמלך, כמו שזכר המדיני, הוא נפש כללית לעם, ובהיותו הוא הקורא היה כל ישראל קורא¹³. והותר בזה הספק התמישי.

י"א
היתר הספק
התמישי
המקור לכך
שהמלך קורא
את התורה
ב"הקהל"

וקבלו חכמינו וזכרונם לברכה (סוטה מא, א), שהקריאה היתה ספר "אלה הדברים", לפי שרוב גופי תורה תלויים בו. והתורה בכללה יקשה קריאתה יחד. גם כי ענין מעשה בראשית וגם תורת כהנים, לא היה צריך שישמעו העם. ולכן אמרו שהיה קורא ספר "ואלה הדברים" בלבד, שרוב מצות התורה והברית נכללים בו. ומצאו סמך גדול לזה, ממה שנאמר ביאשיהו (מלכים ב' כג, ב): "ויעל המלך בית יי' וכל איש יהודה וכל יושבי ירושלם אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול, ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית יי'". כי ספר הברית הוא ספר "אלה הדברים" הזה. וכן צותה התורה (לעיל יא, ט): "ונתת את הברכה על הר גריזים", ומצינו שיהושע נתנה. לפי שהמצוה שתהיה לכל ישראל, מצוה במלך או בשר הצבא לקיימה.

מצות
"הקהל"
היתה לקרוא
בספר דברים

ואמנם למה היתה הקריאה הזאת בשנת השמיטה ובחג הסוכות, ולא היתה בכל שנה ושנה וגם מדי חדש בחדשו; בהיות כי התורה האלהית, היה ראוי שלא ימוש דבריה מפינו. הנה הסבה בזה היתה: לפי שהקדוש ברוך הוא השגיח שיהיו דברי תורה חביבים על ישראל. ושמלכד הלמוד הפרטי, שיחיד הסגולה הכהנים הלויים החכמים והשופטים, ילמדו את התורה ויהגו בה יומם ולילה, עוד בפומבי גדול יקרא הגדול שבעם שהוא המלך או השופט, את ספר התורה נגד כל ישראל. כדי שישמעו ויתפעלו לבותיהם מהדברים, ומכבוד המדבר והקורא. ואם היה זה בכל שנה היה הדבר נקל בעיניהם, כמאמר שלמה (משלי כה, יז): "הוקר רגלך מבית רעך" וגו'.

היתר הספק
התמישי
מצות הקהל
נהגה בזמן
מיוחד
ובפומבי
גדול כדי
להרבות
חביבותה

ולכן צוה, שמהשנים לא תהיה הקריאה תדירה בכל שנה, כי אם בשנת השמטה¹⁴. לפי שבשנה ההיא יהיו פנויים מכל עסקיהם אשר הם מתעסקים בעבודת האדמה, והיו כלם שובתים מחרישה וזריעה וקצירה וכל מלאכת עבודה. ומזונות מוכנים לפנייהם ומתברכים להם, כמו שאמר (ויקרא כה, כ-כא): "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף וגו', וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים".

המצוה נהגה
בשנת
השמיטה כיון
שאו הם
פנויים
מעבודה

וצוה שתהיה הקריאה בחג הסוכות, לפי שהיו כל התבואות נאספות ואין לב הבעלים עליהם. והקריאה היתה בתחלת שנת השמטה כמו שאמר: "מקץ שבע שנים", כמו שפירשו רבותינו וזכרונם לברכה, שהיה בתחלת שנת השמטה בחג הסוכות הסמוך לתחלתה¹⁵. והיה הזמן ההוא יותר שוה משאר המועדים, ואף מחדש האביב. לפי שאין השווי הבא על התורף, שוה בענין אל

הטעם למועד
חג הסוכות

לעיל בסוף הספק השלישי. כה השווה דברי הרלב"ג כאן (בתועלת השלש עשרה), זה לשונו: ויקרא שם... המלך או הכהן הגדול או הנשיא שבישראל, כי הוא יכבדוהו העם וייראו ממנו ומדבריו עם היותו מוכן ומעותר אל הנבואה יותר מזולתו ככל ההמון... והיותו

המורה התורה לישראל וכו'. עכ"ל. כו ראה "עקידה" שער קב, שהארץ בהסבר נימוקים אלו לקביעת מצות הקהל בחג הסוכות בשנה השביעית. כו כן פירש הראב"ע כאן לא, י. ראה עוד בראב"ע לעיל טו, א, ובראב"ע הארוך שמות כ, ז. ועיין לעיל הערה ו.

השווי הבא על הקיץ. לפי ועולים מפשרית השלגים בטוחים מכל זה בשווי השו על המעשים הנעשים¹⁶. ל לשמוע את התורה מפי הכ שכבר יושלמו עם יוצרם, ו פני ה' יהיו דבקים בו, ואו זכרונם לברכה (דף ג, א): ישראל בנעלים בשעה שנו וצוה "הקהל את העם האנו המלך. ונתן הסבה בקהילת "ולמען ישמעו", חוזר לגר, יתגיירו. והאנשים ילמדו אה ובין שאין בה קום ועשה. ו בשמירתן כמו האנשים. ולנ "פך" ו"אל" אינו אלא לא ו ישמעו ולמדו ליראה את י המצות וקיומם, תקל¹³ מש שקדם להם מההרגל בקטנו האמנם מצינו במסכת חגיגו חסמא שהלכו להקביל פני לו: תלמידך אנו ומימך אנו היתה. של רבי אלעזר בן ע העם" וגו', האנשים באים למביאיהם. אמר להם: מרגז וקשה עלי מאד, איך שאלו רבי יהושע הטעם הזה וקרא אמר שהיה להביא שכר למנ הלמוד והחנוך יאות בנערו לברכה טעם אחר חלוש בה ואולי החכמים ההם וזכרונם למעלה, אלא הבנים והדורו

13 בדיו: יקל וביעקידה" הגירסא:
כח לשון בעל ה"עקידה" כאן: וז חודש זיו, שמצד השוואתו זא הנלויים, זיוו הולך ואור על כל יותר מזולתו. עד כאן לשונו.

כיוון המורה
לכוננו ירחק אברבנאל
חאג אגני עולאנז
כין ג' קניית
הוצאות סעניא - תורג

21

השווי הבא על הקיץ. לפי שבשווי האביב עדיין יד הקור תקיפה, ומי הנהררים והנחלים גוברים ועולים מפשירת השלגים ומהמסת הקרחים, ואין האנשים נצולים מצערן והזיקן, כמו שהם בטוחים מכל זה בשווי השני. ולכן נקרא החדש הזה חדש זיו (מלכים א' ו, א), שזיוו הולך ואור על המעשים הנעשים כו. לזה היה הזמן ההוא יותר מיוחד ונאות לבא כל ישראל לירושלם לשמוע את התורה מפי המלך. גם היו בחג הסכות יוצאים מראש השנה ועד יום הכפורים כו, שכבר יושלמו עם יוצרם, וכחותיהם ותאותיהם נכנעות לעבודתו. ובבא כל ישראל להראות את פני ה' יהיו דבקים בו, ואז ישמעו את התורה בכוונה רצויה וילמדו ליראה. וכמו שאמרו חכמינו זכרונו לברכה (דף ג, א): "מה יפו פעמך בנעלים" (שיר השירים ז, ב) - מה יפו רגליהם של ישראל בנעלים בשעה שעולין לרגל וגו'. והותר בזה הספק השישי.

וצוה "הקהל את העם האנשים והנשים והטף". והנראה, כדי שישמעו כלם בקריאת התורה מפי המלך. ונתן הסבה בקהילתם, באמרו: "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את יי' וגו'". ואמרו: "ולמען ישמעו", חוזר לגר, כי הגרים אין להם כי אם השמיעה, וכמו שכתב רבי אברהם אולי יתגייירו. והאנשים ילמדו את דברי התורה לעשות אותם ולקיים מצותיה, בין שיש בה קום ועשה ובין שאין בה קום ועשה. והנשים תשמענה ליראה את ה', ולהמנע מעשות כל מצות לא שישנן בשמירתן כמו האנשים. ולכך אמר בעדן: "ויראו את יי' אלהיכם ושמרו לעשות", כי "השמר" פן ו"אל" אינו אלא לא תעשה (עירובין צו, א). ועל הטף ביאר ואמר: "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את יי' וגו'. רוצה לומר: שבבואם בימים שתחול בהם חובת שמירת המצות וקיומם, תקל¹³ משא האבות וטרחם המוטל עליהם להביאם בעול מלכות שמים, במה שקדם להם מההרגל בקטנותם לבא שמה.

האמנם מצינו במסכת חגיגה (דף ג, א): תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בצידין. אמר להם: מה תרדש היום בבית המדרש. אמרו לו: תלמידך אנו ומימך אנו שותים. אמר להם: אף על פי כן אין מדרש בלא חדוש, שבת של מי היתה. של רבי אלעזר בן עזריה היתה. ובמה היתה הגדת היום. אמרו לו: בפרשת "הקהל את העם" וגו', האנשים באים ללמוד, והנשים באות לשמוע, טף למה הם באים ליתן שכר למביאייהם. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידי ובקשתם לאברה. וכן הביאו רש"י בפירושו¹⁴. וקשה עלי מאד, איך שאלו באגדתם טף למה הן באין, ואיך השיבו ליתן שכר למביאייהם, ושכח רבי יהושע הטעם הזה וקראו מרגלית. כי הנה התורה נתנה בו הטעם למה היו באים הטף, ולא אמר שהיה להביא שכר למביאייהם, אבל אמר: "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה", כי הלמוד והחנוך יאות בנערים. ואם התורה בארה הטעם האמתי ברבר, איך בארו בזה זכרונו לברכה טעם אחר חלוש בהגדה.

ואולי החכמים ההם זכרונו לברכה הבינו, שאמרו: "ובניהם אשר לא ידעו", אינו הטף שזכר למעלה, אלא הבנים והדורות הבאים אחריהם, שישמעו מפי אביהם ויבואו ליראה כל הימים. כי

טעם אחר להבאת הטף

13 בד"ו: יקל. וביעקידה" הגירסא: וכבר תקל.

כח לשון בעל ה"עקידה" כאן: ולזה נקרא החדש הזה חדש זיו, שמצד השוואתו זאת עם שאר העניינים הנלוים, זיוו הולך ואור על כל המעשים הנעשים בו יותר מוולתו. עד כאן לשונו. כט לשון ה"עקידה" כאן: וכאשר יהיה בחג הסוכות מוצאי ראש השנה ויום הכפורים. עד כאן לשונו. ל הראב"ע כאן לא, יג. לא לשון ה"עקידה": כל מצות לא תעשה. עכ"ל. לב כאן לא, יב.

הטעם במסכת חגיגה להבאת הטף והקושי בטעם זה

תמיד נאמר בכתוב: "ובניהם אשר יבאו אחריהם", על הדורות הנמשכים¹². ונשאר אם כן ביאת הטף שהם הקטנים שהיתה בהם שמיעה, ולא למוד ליראה מבלי טעם. ועל זה אמרו שבאו לתת שכר למביאייהם. והשכר ההוא היה, קלות הטורח להביאם ליראה את ה' ולשמור מצותיו, מפני ההרגל והמנהג הקודם אליהם לכא שמה ולשמוע את דברי התורה¹³.

ובגמרא (סוטה מא, א) אמרו שהיו עושים למלך בימה גדולה, והיה קורא את התורה באותו פומבי גדול בכבוד וגדולה רבה. וכבר ראיתי כתוב, שבכל שנה ושנה היה הכהן גדול או הנביא או השופט וגדול הדור, קורא בחג הסכות חלק מן התורה. ושהיה משלים ספר "בראשית" ו"אלה שמות" ו"יקרא" ו"במדבר סיני" בשש שנים. ובשנה השביעית שנת השמטה בחג היה קורא המלך ספר "אלה הדברים". שבכל שנה ושנה ברגל החג קריאת התורה בסדר, ובשנה ההיא השביעית היה המלך מסיים התורה באופן ההוא. ושמואל נשאר המנהג בימינו, שביום השמיני חג העצרת¹⁴ האחרון שקוראים¹⁴ יום שמחת תורה, שבו ביום אנו משלימים את התורה, עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה. והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת "וזאת הברכה", לדמיון מעשה המלך בזמן האלהי ההוא. והותר בזה הספק השביעי.

מקור לתג שמחת תורה

ויאמר יי' אל משה הן קרבו וגו' עד ועתה כתבו לכם [דברים לא, יד-יח].

לפי שחשב משה, שכבר כתב כל מה שהיה לו לכתוב על ספר התורה, ראה השם יתעלה להוסיף עוד 'שירת האזינו'. ואמר לו: "הן קרבו ימין למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו". והוא אמר לו, שלא היה צורך הקריאה לדבר עמו, כי אם לצוות את יהושע. לפי שהערים הקדוש ברוך הוא עם משה, לבלתי הגיד לו שהיתה הקריאה לצוות על 'שירת האזינו', שלא יתרעם משה רבינו למה יוסיף עוד כיעודים רעים כהנה וכהנה. וכדי שלא ישמט מלכת לקבל הדבור ושלא יתרעם ממנו, אמר לו: שהיתה הקריאה כדי לצוות את יהושע. וכאשר הלך שמה באתה הנבואה על ענין השירה, שהיא היתה הכונה האמתית בקריאה, ולא לצוות את יהושע. והיה תכלית הדברים: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (לקמן פסוק יט). רוצה לומר: עוד תכתוב את השירה הזאת על ספר התורה אשר כתבת, כי לא שלמה כתיבתו עד הנה. ומפני זה שיתף עמו יהושע בדבור הזה, ולא נעשה אותו צווי בפני עצמו. ואפשר גם כן ששיתף יהושע בדבור הזה לענין הכתיבה, כמו שאבאר.

יד היתר הספק השמיני מדוע נבואת "שירת האזינו" נאמרה למשה עם יהושע

והנה עמד עמוד הענן פתח האהל. וידוע, שלא היה למשה הדבור כן, כי הכתוב אומר (שמות כה, כב): "ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים", ונאמר (במדבר ז, פט): "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וגו' מבין שני הכרובים", לא שיעמוד הענן פתח האהל. אבל היה זה בלי ספק, לסבת היות שם יהושע. וכן נאמר בפרשת "כי תשא" (שמות לג, ט): "והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה". ונאמר מיד (שם שם, יא): "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל". הנה ביאר, כי בסבת היות יהושע באהל, היה עומד עמוד הענן פתח האהל. וכן מצינו, כשצוה יתעלה אל משה אהרן

טו עמוד הענן עמד בפתח האהל כיון שהיה שם גם יהושע

14 בד"ו: נקראים.

לג ראה לעיל כט, כא. לד עיין "עקידה" שם בענין קריאת מצות הקהל היתה בשמיני עצרת, ועיי' שם בהערה ז. שמואל מקור לדברי רי"א לעיל בספק השישי, שזמן קריאת מצות הקהל היתה בשמיני עצרת, ועיי' שם בהערה ז.

ומרים: "צאו שלשתכם א ויקרא אהרן ומרים ויצאו יתעלה, שיהיה יהושע סב שפמו שנבדלו במדרגותי הדבור מחוץ לאהל, ונשא אל פתח האהל לקבל הדו בזה הספק השמיני.

והנה הדבור אשר בא כא נכר הארץ". רוצה לומר: תנאות, אם לא ישמע וא יפול מכל דבריך ארצה ל במעלה רמה וכבוד, וזהו: גויי האדמה. אבל אחרי כ אחרי אלהי נכר הארץ".

ואשת איש חיל, תזנה עם לאלהיה, שתזנה עם הפסי מיוחדת להנהגת השם יר נכריים בארץ הקדושה הד משפט אלהי הארץ" (מלו דברי הימים ב' לב, יט). ונ "הסירו את אלהי הנכר"

אלהים נכרים בארץ, וככ אלהי נכר הארץ, אבל גו עמהם. ובוה יקרה להם כ: תסתפק לזנות עמו בהיוו והיתה עם הַזוֹנָה. כך היו הנביא (ירמיה ב, יג): "כי בארות נשברים אשר לא וזכר כאן, שיחרה אף ה', והסתרתי פני מהם", רוצה היעודים. כי הנה, בכל מושגחיים¹⁷. וכאן, תגמו אחרי אלהי נכר הארץ, א

15 בד"ו: יבערו. 16 בד"ו: או.

לז השוה רמב"ן כאן ו"עקידה דומה. ועיין בדרשות הר"ן.

נקחין אלא מולת דהנה יש לעי' על כל המנחות שבאין מן החיטין למיד עץ הדעת שכל אדח"ר מיטה היטה איך נימא איך נעשה סניגור כמו ששעיר הרמזין ז"ל באן למיד דאחריו הי' שלא מרלה מטעם זה כ"א בהערבות כיון דאיך נע"ם והכא אי"ל דהיא בהערבות שמן ולבונה דשיקרה היא המנחה שהיא החיטין ועוד מנחה חוטא מא"ל דלינה בשמן ולבונה אמנס נראה כיון דמקשינן בגמ' מדם הפר נימא איך נע"ם ותרלינן כיון דאשחתי אי"כ הי"נ כיון דק"ל דחיטין ועשאן מולת הוי סינוי וכיון דק"ל דאין מביאין אלא מולת הוי סינוי ולי"ש ב"י איך נעשה סניגור וי"ל דזה באמת הטעם בכל המנחות דלינן נקחין אלא מולת והיינו דנשעת ההקדש לנורך מנחה הי' מולת דבלא"ה אי"ר בהקדשו למנחה כיון דאיך נע"ם ומעשה מוכן הי"טב הענין לחלק בין לחי"פ לשאר מנחות לפי"מ דליתא במדרש דכל עונשו של אדח"ר הי' שאכלה פנא והיינו מ"סו"ט שלא המחין עד שבה

קודש דבשבה לא נאסר לו אכילה עץ הדעת ולכן בשבה אי"ז קטיגור כלל כיון דבשבה לא הי' אסור אכילה עץ הדעת ולכן שפיר בלח"פ מביאין אף מן החיטין וי"ל דזה הי' הענין לחי"פ לתקן חטאו דאדח"ר מעץ הדעת ולזאת נאכל בכל שבת שאחרי סידורו להורות שמומחיתם כל השבוע עד שבה לאכלו ולא יאכלו אופו קודם שבה כמו שהי' דין עץ הדעת :

ובזה נראה לפרש ד' רש"י ז"ל פסחים (דף ג' ע"ב) בהא דאמרי' בגמ' חד אמר הגיעני כפול שהי' בלחם הפנים וקשה דילמא הי' במנחת העומר או בשתי הלחם אמנס להי"ל נראה דרש"י ז"ל הוכיח זה ממה שאמר לורך הגיעני כוננ הלכא דמ"סו"ט שהי' בלחם הפנים שהוא תיקון עץ הדעת כ"ל לכן אמר לשון לגבאי מורה להיפוך ולזאת בדקו אחריו ומלאו בו שמך פסול ויש עוד לבאר עפ"י כמה עניינים בדרך דרש ואכמ"ל יומר :

פרשת בדר

74 (א) בתוי"ב מובא ברש"י הקדוש פ' בדר על מה דכתיב בתוי"ב וידבר ד' אל משה בדר סיני וגו' כבז בזה"ל וכי מה ענין שמיטה אלא הר סיני הכוונה דקש"י ל"י למ"כ אמאי דוקא במלות שמיטה הורה הקב"ה שאמרה לישראל בדר סיני והלא כל המלות נאמרו בדר סיני ולא נזכר בחורה שנאמרו בדר סיני ותירך המ"כ אלא מה שמיטה נאמרו כללותיהן ופרטותיהן מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני עכ"ל התוי"ב :

והנה כוננת התוי"ב בחירולו נבאר אח"כ אמנס בעיקר קושיות התוי"ב יתכן דלכן במלות שמיטה הזכירה החורה הר סיני דהנה באמת אמרו חז"ל לא ניתת

מוק ומזומן לו מהשי"ט ועודתו וכל עמלו הי' רק מתסאיו שגרמו לו אמנס סוף כל סוף אין אדם נוגע במה שמוכן לחיורו אף כמלא נימא :

וערבים

על דברי מרן הגאון מוהר"ם העניך מאלבסגור ז"ל שאמר לפרש מה שאמרו חז"ל בירושלמי אמנות זה סדר זרעים שאדם מאמין בתי העולמים וזרע ואמר שהכוונה שיעקר אמונה לריך אדם להאמין במה שהוא סיבר שהיא דרך הטבע ואפ"כ לריך להאמין שהכל בהשגחתו ית' וזה הפירוש שאדם מאמין בתי העולמים וזרע היינו אפי"פ שזרע ויודע שקבע הארץ להלמיח ולהוליא פירות מ"מ לריך להאמין שהכל מהשי"ט ולזה היטה נתינת אי"י לישראל ונדרוסיס ביארנו מה שאמרו חז"ל על וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שחקקו המפרשים בהבנת הדברים ואמרו לבאר דבאמת גם בענין זה הלך הקב"ה עם ישראל בהדרגה שמקודם הראה להם נסים גלויים כמו הנסים במלכים וקרי"ם ואח"כ במלחמת עמלק הי' לריך מלחמה ממש רק שראו ישראל שעי"כ החורה היו נולחים כמו שדרשו חז"ל על קרא דוהי' כאשר ירים משה את ידו והיינו דכראה להם אח"כ דישראל לריכין להאמין שגם במלחמתם הם מלליחים רק ע"י כח החורה ובהשגחת השי"ט עליהם וזה הפירוש מה שמועה שמע ובא היינו איזוהי שמועה פעל עליו כ"כ להיות בא ג"כ לחמות מחת כנפי השכינה וע"ז אמרין דשמע ק"י"ם והיינו שהקב"ה עשה להם נסים גלויים כאלה ואח"כ מלחמת עמלק והיינו מלחמה ממש והיינו שהקב"ה בחר בהם להיות עם סגולה וכל מעשהם אף הטבעיים יהי' הכל בהשגחתו ית' לכן בא הוא ג"כ להדבק בהשי"ט :

והנה זאת הראה הקב"ה לישראל במלות שמיטה דהנה במדבר ראו זאת עין בעין שחיים ומתפרנסים רק בכח החורה אמנס אח"כ כשבאו לא"י ויתן להם ארץ

לזרעה ולקלירה וכלו חיוחם היא עפ"י שזרעין וקולרין ולה הנבחה מהקב"ה וה ית"ש לזה להם הו שנה שביעית יהי' יקלרו ואפ"כ יהי' שביעית ולכן המלוה הקב"ה כח בשנה הקב"ה כח בשנה כל ששת ימי המעש שנה שביעית להשפיג שביעית שופע לו ב וזה הי' חלילת ויכ להורות להם שכל הלל וקלירה וקיומם באר בשביעית ולכן כשלא גלו מארלס כמו ש שז ענין שלטון השביעית במלות הו ומקצן כל ישראל החורה דהיינו כיון העבודה הזריעה וה כי בשנים האלו ה ידס לזאת המלך הי' להורות להם שאפי"כ ולזרוע ולעסוק בעב הוא ע"י כח הר עליהם ולכן מוכן ה הר סיני אלא מלוג זה היסוד דמיד בו מורה לישראל נתן שכל חיוחם הוא מ שמיט

ועתה נבוא לבאן היא לבו כאמרו כללותיהן מסיני אף כולן נאז מסיני ולכאו אינו מהורץ אמאי במלות שמיטה שגא יכולה התוי"ב לה

הרה"י ל' מאיר בן באצק' זצ"ל

חוק ומצוות לו מהשי"ת ועבודתו וכל עמלו
 היה רק מחמתו שגרמו לו אמנם סוף כל
 סוף אין אדם נוגע במה שמוכן להזכירו אף
 כמלא נימא :

וערבים

עלי דברי מרן הגאון הקדוש
 מוהר"ח הענין מאלכסנדר
 ז"ל שאמר לפרש מה שאמרו חז"ל בירושלמי
 אמונת זה סדר זרעים שאדם מואמין בתי
 העולמים חורע ואמר שהכוונה שיעקר
 אמונה לריך אדם להאמין במה שהוא סיבר
 שהיא דרך הטבע ואעפ"כ לריך להאמין
 שהכל בהשגחתו ית' וזה הפירוש שאדם
 מאמין בתי העולמים וחורע היינו אע"פ
 שזרע ויודע שטבע הארץ להלמיח ולהוליא
 פירות מי"ח לריך להאמין שהכל מהשי"ת
 ולהי' היתה נתינת אי' לישראל ובדרושים
 ביארנו מה שאמרו חז"ל על ושמע יתרו
 מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף
 ומלחמת עמלק שנתקשו המפרשים בהבנת
 הדברים ואמרו לבאר דבאמה גם בענין
 זה הלך הקב"ה עם ישראל בהרגה שמקודם
 הראה להם נסים גלויים כמו הנסים במצרים
 וקרי"ם ואח"כ במלחמת עמלק הי' לריך
 מלחמה ממש רק שראו לישראל שעי' כח
 המורה היו נולדים כמו שדרשו חז"ל על
 קרא דוהי' כאשר ירים משה את ידו והיינו
 דהראה להם אח"כ לישראל לריכין להאמין
 שגם במלחמתם הם מללימים רק עי' כח
 המורה ובהשגחת השי"ת עליהם וזה הפירוש
 מה שמועה שמע ובא היינו איזהו שמועה
 פעל עליו כ"כ להיות בא ג"כ לחסות תחת
 כנפי השכינה ועי' אמרינן דשמע קרי"ם
 והיינו שהקב"ה עשה להם נסים גלויים כאלה
 ואח"כ מלחמת עמלק והיינו מלחמה ממש
 והיינו שהקב"ה בחר בהם להיות עם סגולה
 וכל מעשיהם אף הטבעיים יהי' הכל
 בהשגחתו ית' לכן בא הוא ג"כ להדבק
 בהשי"ת :

והנה

זאת הראה הקב"ה לישראל במלות
 שמיטה דהנה במדבר ראו זאת עין
 בעין שמיים ומתפרגמים רק בכח המורה
 אמנם אח"כ כשבאו לא"י ויתן להם ארץ

לזריעה ולקצירה וכלו לרמות בנפשם שעתה
 חיותם היא עפי' טבע כמו כל אומה"ע
 שזרעין וקולרין ולהורות להם שהם העם
 הנבחר מהקב"ה והם רק תחת השגחתו
 ית"ש לזה להם הקב"ה מלות שמיטה שכל
 שנה שביעית יהי' שמיטה ולא יזרעו ולא
 יקלרו ואעפ"כ יהי' להם ברכה לאכול שנה

שביעית ולכן המלה בשנה שביעית שנתן
 הקב"ה כח בשנה השביעית כמו שנתן
 הקב"ה כח בשנת להשפיע פרנסה והללחה
 בכל שנה ימי המעשה כן בחר הקב"ה כל
 שנה שביעית להשפיע בו ברכה ומי שמשמר
 שביעית שופע לו ברכה בכלל שנת השנים
 וזה הי' תכלית ויסוד קיום ישראל בא"י
 להורות להם שכל הלחמת בעבודתם בזריעה
 וקצירה וקיוםם בארץ הוא רק עי' שניתה
 בשביעית ולכן כשלא שמרו ישראל שמיטה

גלו מארלס כמו שפורש בתוה"ק ונראה
 שזה ענין שלטון ישראל במולאי שנת
 השביעית במלות הקהל שהמלך בא לעזרה
 ומקבץ כל ישראל לקרוא לפניו משנה
 התורה דהיינו כיון דעשה מחילין שנות
 העבודה הזריעה והקצירה שלא יטעו ח"ו
 כי בשנים האלו הם מתפרגמים ממעשה
 ידם לזאת המלך הי' קורא לפניו התוה"ק
 להורות להם שאע"פ שעתה יתחילו לחרוש
 ולזרוע ולעסוק בעבודה האדמה מ"מ הכל
 הוא עי' כח התוה"ק והשגחת השי"ת
 עליהם ולכן מובן היטב שמוזכר בתוה"ק
 הר סיני אלל מלות שמיטה להורות להם
 זה היסוד דמיד בחר סיני כשנתן הקב"ה
 תורה לישראל נתן להם על יסוד זה לידע
 שכל חיותם הוא מהקב"ה וזהו ענין מלות
 שמיטה כ"ל

ועתה נבוא לבאר ד' התו"כ סכ' דהענין
 היא להורות אלא מה שמיטה
 כאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן
 מסיני אף כולן כאמרו כללותיהן ופרטותיהן
 כולן מסיני. ולכאורה לריך להבין דאכתי
 אינו מהודן אמאי הזכירה התוה"ק דוקא
 במלות שמיטה שנאמרה על הר סיני הי'
 יכולה התוה"ק להזכיר כן במלו אמרת

להגיע אל מטרת השלמות ולמעט התלמידים, וכל מי שאין תוכו כברו - אל יכנס (ברכות כת, א). לא כן ראב"ע, מצאנו לו שמיד שישב בנשיאות אמר: כל הרוצה לכונוס יבא ויכנס, ואיתוספו ארבע מאות ספסלי בבי מדרשא (ברכות שם). וכן בכמה מקומות תמצא שמפרש טעם של דבר, עיין בחגיגה (ג, א): טף למה באין? אלא כדי ליתן שכר טוב למביאייהם. וכן בכל מקום הפליג בהתפשטות התורה וריבוי לומדיה, והוא שאמר (ירושלמי שם) "ועיננו" - רצוננו לומר עינו הצפויה למרחוק הבטה כללית כמו "עיני העדה" (במדבר טו, כד), וכמו "עיניך יוניים" (שיר השירים ד, א) נעיין מדרש (שם) 15] בהבטה אל הנהגת הכלל - הוא דומה להנהגת עזרא הסופר, ונכון 16.

א, י מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה.

שנה ראשונה לשמיטה 1. ומציין על השמיטה 2, כי בשנת השמיטה היו פנויים מטרת המלאכה בשדה, כן מן טרדת המסחר שנשמת כל משה ירו 3, והיו פנויים לעבודת השי"ת כל העם כקטן כגדול, והיו דברי תורה

א, יב הקהל וכו' והטף וכו'.

בחגיגה דף ג, א. (תנו רבנן): מעשה (ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא) שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין 1. (אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו, תלמידך אנו ומימיך אנו שותים 2. אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית מדרש בלא חידוש! שבת של מי היתה? שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה. וכמה היתה הגדה היום? אמרו

המאמר בירושלמי הוא שבסוגית ה"עין" (דהיינו הסנהדרין, כלומר, לימוד תורה והפצתה) הלך ראב"ע בשיטת עזרא הכהן, כאשר הוא חולק בזה על רבן גמליאל.

(לא, י) 1. רש"י: בשנה ראשונה של שמיטה בשמינית. 2. רש"י: ולמה קורא אותה "שנת השמיטה" - שעדיין שמיטה נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית. 3. דברים טו, ב "שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו", ובמצב כזה חלה האטה ברורה גם בחיי מסחר ולא רק בתלקאות. 4. על פי טעם זה בקביעת מצות הקהל מיד בראשית השנה הראשונה לשמיטה החדשה.

(לא, יב) 1. רש"י: יום טוב היה שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים. 2. רש"י: ואין לנו

אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כך מקובלני מבית אבי אבא, פעמים שבא בארוכה פעמים שיבא בקצרה. 15. "עיניך" הן סנהדרין, שהם עינים לעדה, ה"ד" ויהיה אם מעיני העדה. רמ"ח אברים יש באדם וכולם אינם הולכים וחוזרים אלא אתר העינים, כך אין ישראל יכולים לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם. 16. כך שכאשר אמר על ר' אלעזר בן עזריה ש"עיניו דמיין לדידיה" (של עזרא) אין הכוונה לדמיון חזותי, כי אם לדמיון בשיטה. מה שעזרא "שפט ברוח הקודש" שהגיעה השעה לשנות את השיטה, באשר יצא הפסדו של "יערף כמטר לקחי" (הלומד שלא לשמה על מנת לקנטר) בשכרה של התפשטות תורה שבעל פה. אמנם יהיו מקרים של שיבוש אצל אלה אשר לא שימשו כל צרכם, אבל התועלת הכללית תכריע את הכף לטובה. כך שפירוש

הכוחית) כאילו מתחתן עו
בת יש לו לאל נכר?!)
בשופטים פרק ג, ו' ו'
לנשים", יעויין שם³.

לא יז ואמר ביום הה
א-לקי בקרבי מצאוני

נתקשו רבים בזה,
התשובה¹. ונתבונן דשם ה

לזנות אחרי אלהי נכר זה
ואין הכוונה לפולחן עבודה
פסוק ו' נאמר: "ויעבדו את
ז נאמר "ויעשו בני ישראל א
את ה' א-להיהם, ויעבדו את
אם פירוש "ויעבדו את אל
כפשוטו, דהיינו חטא עבודו
יש לומר מיד אחרי זה שה
עבודה זרה? אלא, מפרש
לנו כי החיתוך עם בת עכו"ם
עבודה זרה. וכך מביאים ב
קבלה ביריגו מן הגאונים א
רבינו ע"ה, שכל עבודה זרה
ערוה, ולכן כתוב אצל כל ע'
"וקם העם הזה וזנה". ון
והגר"א בעקבותיו, נותן הבנ
שלא עבדו עבודה זרה אלא
והמשכיל הבין].

(לא, יז) 1. כי אחרי זה
בקרבי מצאוני הרעות" עו
אותם (פסוק יח) "ואנכי הס
רמב"ן. 2. על פי מאמרם ז'
שעבר אדם עבירה ושנה בה
לו סלקא דעתך? אלא נעש
קטו ד"ה "אני ה' א-להיכם"
כבר נאמר "אני ה' א-להיכם"
מארץ מצרים", ומה תלמו
א-להיכם? כדי שלא יהו יש

יב). דהנה בתורה יש עשה ולא תעשה. לכן
על הגדולים¹ אמר (פסוק יב) "ילמדו ויראו
את ה' וכו'", — וזה סוד מרע שמירת לא
תעשה, שעל זה שייך מורא. ו"שמרו לעשות"
— זה עשה טוב, קיום המצוות עשה. אבל
הקטנים אם כי הגיעו לחינוך, בקום ועשה אינם
מן התורה, דחינוך דרבנן כדאיתא בנזיר². אבל
קטן האוכל נבילות, אמרינן סוף פרק חרש דבית
דין מצווים להפרישו³. ולכן אמר "ישמעו ולמדו
ליראה" — לפרוש מן האיסור. אבל קיום
העשה ליכא בהו מן התורה.

לא, טז וזנה אחרי אלהי נכר וכו' בא
שמה בקרבו.

יעויין ראב"ע¹. ופשוט דהמכוון על חתוך
עם עו"ם², וכמו שאמר מלאכי (ב, יא) "ובעל
בת אל נכר", ובסנהדרין פב, א (כל הבא על

בשבת, אין בית דין מצווים עליו להפרישו לפי
שאינו בן דעת. כמה דברים אמורים בשעשה מעצמו,
אבל להאכילו בידים — אסור, ואפילו דברים
שאיסורם מדברי סופרים... (ועיין כסף משנה
לרמב"ם הל' שבת כד, יא משם משמע שבאיסורי
תורה מצווה להפרישו). ועיין עוד קונטרס זכר
למקדש להאדר"ת.

(לא, טז) 1. ד"ה אחרי אלהי נכר הארץ. ידענו
כי השם אחד, והשינוי יבא מהמקבלים, והשם לא
ישנה מעשיו, כי כולם הם בחכמה. ומעבודת השם
לשמור כוח הקיבול כפי המקום. על כן כתוב "את
משפט אלהי הארץ" (מלכים-א, י, כו). על כן אמר
יעקב "הסירו את אלהי הנכר" (בראשית לה, ב).
והפך המקום הדבק בעריות שהם שאר, והמשכיל
הבין. (ועיין במחוקקי יהודה, הן ביהל אור ביאור
קצר, ובעיקר בקרני אור ביאור מקיף בכל המושגים
שראב"ע מתיחס אליהם ("ידוע כי יש בתורתנו
פסוקים שמורים הפך האמת, ואם לא נבוא בכל
יכולתנו לפרשם ולישרם על האמת ונניחם כפשוטם,
אין לך כפירה גדולה מזאת..."). 2. משמעות הביטוי

לו בפרשת הקהל). ומה דרש בה? ("הקהל את
העם, האנשים והנשים והטף"), אם אנשים
באים ללמוד, (נשים באות לשמוע), טף למה
באים? כדי ליתן שכר למביאייהם³. אמר להם:
מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה
ממני⁴?! יתכן על פי מה דאיתא בירושלמי
יבמות סוף פרק קמא (הלכה ו): ראה את רבי
יהושע וקרא עליו (ישעיה כח, ט) "את מי יורה
דעה". זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו
לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזוניו בדברי
תורה (עכ"ל). ולזה אמר ר' יהושע "ובקשתם
לאבדה ממני", שלו יאות המאמר כמרגלית
טובה לבעליה, שגם אמו עשתה כן. ופשוט.

לא, יג ובניהם אשר לא ידעו ישמעו
ולמדו ליראה וכו'.

ולא נאמר אצל הבנים "ישמרו לעשות
את כל (דברי התורה הזאת)" כמו קודם (פסוק

לדבר לפניך. 3. תוספות: ועל זה סמכו להביא
קטנים בבית הכנסת (כן הוא במסכת סופרים פי"ח
הלכה ו). 4. הפירוש הפשוט הוא שזה חידוש יפה
שטוב שלא הפסידו. אבל רבינו מפרש כי זהו חידוש
השייך לו לר' יהושע במיוחד.

(לא, יג) 1. האנשים והנשים, כי הטף הוא רק
ליתן שכר למביאייהם, ולא משום מצות חינוך
מדאורייתא (ועיין בקטע הקודם). 2. דף כט, א-ב
במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בענין "האיש מדיר
את בנו בנזיר" (משנה כח, ב), כאשר ר' יוחנן סבור
כי "הלכה היא בנזיר", ואילו ריש לקיש סבור "כדי
לחנכו במצוות". וברמב"ם הל' ציצית ג, ט...נשים
ועבדים וקטנים פטורים מן הציצית מן התורה,
ומדברי סופרים שכל קטן שידוע להתעטף — חייב
בציצית כדי לחנכו במצוות. ועיין עוד אצל רבינו
בראשית יח, יט ד"ה כי ידעתיו למען אשר יצוה
את בניו ואת ביתו אחריי וכו'. (ועיין בהרחבה
אנציקלופדיה תלמודית כרך טז ערך חנוך). 3. יבמות
קיד, א וברמב"ם הל' מאכלות אסורות יז, כו. קטן
שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה